

2016 • FEBRUARI

# MARIËNBURG

JAAR 33 • 01

## MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

DE SPROKE VAN DE SCHEPPING

NEDERLAND IN DE  
INTERNATIONALE WAPENHANDEL

HET LAND IN PSALM 37

ALEX VAN HEUSDEN WIL  
"HET GROTE VERHAAL GAANDE HOUDEN"

**SPECIAL: Diaconie ter discussie**

WWW • MARIENBURGVERENIGING • NL

# COL OF ON

MARIËNBURG MAGAZINE  
IS EEN UITGAVE VAN DE  
GELIJKNAMIGE VERENIGING  
VAN KRITISCH KATHOLIEKEN EN  
VERSCHIJNT VIJFMAAL PER JAAR.  
EERDER HEETTE DIT BLAD  
'NIEUWSBRIEF' EN 'MV-NU'.  
OVERNAME VAN ARTIKELEN  
IS TOEGESTAAN MITS VOORAF-  
GAAND CONTACT MET DE  
REDACTIE.

© 2016 MARIËNBURG  
ISSN1878-8734

## WEBSITE

[www.marienburgvereniging.nl](http://www.marienburgvereniging.nl)

## REDACTIE

red.-secr. en eindredacteur:  
Lambert van Gelder  
redacteuren:  
Leon Goertz  
Ad Krijnen  
Leo Le Large  
Jacques van Leeuwen  
Arthur van Tongeren

## REDACTIE-ADRES

Per post: Archipelstraat 286,  
6524 LR Nijmegen  
Per e-mail: [redactie@marienburgvereniging.nl](mailto:redactie@marienburgvereniging.nl)

## VORMGEVING

N-ything Design, Boxmeer

## DRUK

Bek maakt communicatie, Veghel

## LIDMAATSCHAP / ABONNEE

Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt  
€ 35,- per jaar; daarbij is het abonnement  
op 'Mariënburg Magazine' inbegrepen.  
Abonnement zonder lidmaatschap € 25,- per  
jaar.  
Losse nummers € 5,-. Aanmelden bij het  
secretariaat of via de website.  
IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68;  
BIC code : NLRABO2U.  
De Mariënburgvereniging is ANBI erkend.  
Betaling via automatische incasso heeft de  
voorkeur.

## BESTUUR MARIËNBURG

E-mail: [bestuur@marienburgvereniging.nl](mailto:bestuur@marienburgvereniging.nl)  
Henk Baars, voorzitter, 070-3596817  
Tom van den Beld, 1e secretaris,  
070-3838284  
Lidy Verdegaal, 2e secretaris  
Dominic Brügemann, penningmeester,  
0528-231730  
Michel Besnard, lid, 040-2810073  
Julia van Wel, lid, 024-3771834

## SECRETARIAAT

Postbus 675-3800 AR Amersfoort  
Tel. 033-4690070  
E-mail:  
[secretariaat@marienburgvereniging.nl](mailto:secretariaat@marienburgvereniging.nl)



## 04

DE SPROKE  
VAN DE SCHEPPING  
LAMBERT VAN GELDER

## 08

AIMER LA VIE  
LEO LE LARGE

## 10

NEDERLAND IN DE  
INTERNATIONALE WAPENHANDEL  
MARK AKKERMAN

## 13-30

SPECIAL  
DE DIACONALE ZENDING  
VAN DE KERK

## 31

ONS 'HEILIG' WILLEN  
HANS VAN DER HORST

## 32

ALEX VAN HEUSDEN:  
"IK WIL HET GROTE VERHAAL  
GAANDE HOUDEN"  
LIDY VERDEGAAL

## 35

LEZERS SCHRIJVEN MEE

## 37

HET LAND IN PSALM 37  
AD KRIJNEN

## EN DE COLUMNS

08 Erik Jurgens: 'Bij de gratie Gods'  
12 LLL: Vasten  
36 Huub Schumacher: Op de toer van V&D?  
39 Leon Goertz: Hangbrug

# KRITISCH GELOVEN

U heeft misschien verrast opgekeken, geachte lezeres/lezer, toen u Mariënborg Magazine ter hand nam: ja, we hebben ons blad een nieuwe jas gegeven. We vonden het hard nodig om het een meer bijdetijds aanzien te geven en we denken daarin geslaagd te zijn. Niettemin zijn we heel benieuwd om van u te vernemen hoe deze aggiornamento "bij u binnenkomt", om maar eens een hedendaagse zeggwijze te gebruiken.

We blijven natuurlijk trouw aan onze principes die u, naar wij weten, ten zeerste waardeert. Wij weten dat we onderhand het enige wakkere katholieke blad zijn in de Nederlandse kerkprovincie, "van en voor kritisch katholieken", zoals onze ondertitel zegt. Dat betekent, dat we ons van tijd tot tijd zullen kunnen uitlaten over de gang van denken en doen in de katholieke kerk, waarmee wij het als gelovigen niet of niet meer eens kunnen zijn. Dat zit 'm vaak in kleine dingen. In dit nummer bijvoorbeeld vindt u drie bijdragen die in relatie staan met de bijbel (blz. 4, 32 en 37), maar u weet evengoed als wij dat je in de liturgie aan het einde van de bijbelvoorlezing niet meer kunt zeggen "zo spreekt de Heer" of "woord van de Heer". Theologen hebben namelijk haarfijn bestudeerd dat dit niet waar kan zijn.

En die theologen gaan soms nog veel verder. Zo bekritiseert de Jezuïet Roger Lenaers bijvoorbeeld, dat "tallozen ook nog vandaag aan de verrijzenis van Jezus van Nazaret blijven vasthouden". Want "zo'n belijdenis gaat al te duidelijk tegen elk gezond denken in." Begin deze maand verschenen weer twee andere publicaties in dezelfde geest: drie theologen met 'Liberaal christendom' en acht auteurs over 'Geloof en ongelof'.

Naarmate er meer van dergelijke studies verschijnen, naarmate er minder gelovigen naar de kerk gaan, er meer kerken gesloten worden en meer gelovigen "voor zichzelf beginnen", wordt kritisch geloven noodzakelijker. Met ons magazine willen wij daaraan het onze bijdragen en hopen dat u, geachte lezeres/lezer, zich bij ons aansluit. (LvG)

# RED ACTIE IE INFO.

Met ingang van dit nummer heeft het Mariënborgbestuur de heer Arthur van Tongeren (Tilburg, 1963) benoemd tot redacteur van dit magazine. Van Tongeren, electrotechnicus van opleiding, is als vrijwilliger actief in Ekklesia Tilburg. Van 1996-2015 was hij secretaris van de afdeling Tilburg van Mariënborg. Hij is gehuwd en heeft 3 kinderen.



## Uitnodiging!

HET BESTUUR  
VAN DE MARIËNBORGVERENIGING NODIGT DE  
LEDEN MET KLEM UIT TOT BIJWONING VAN DE  
JAARLIJKE ALGEMENE VERGADERING, DIT JAAR  
OP 9 APRIL IN DE BERGKERK TE AMERSFOORT.  
BELANGRIJK AGENDAPUNT: VERKIEZING VAN  
NIEUWE VOORZITTER EN PENNINGMEESTER.



BESTUUR EN REDACTIE VRAGEN  
AAN ALLEN DIE DIT LEZEN OM:  
– FAMILIE, VRIENDEN EN KENNISSEN TE  
WIJZEN OP HET BESTAAN VAN MARIËNBORG  
MAGAZINE EN HEN TE ENTHOUSIASMEREN  
OM EEN ABONNEMENT TE NEMEN;  
– ADRESSEN VAN CANDIDATEN VOOR  
TOEZENDING VAN EEN PROEFNUMMER  
AAN HET SECRETARIAAT DOOR TE GEVEN;  
– ADRESSEN DOOR TE GEVEN  
VAN DEGENEN AAN WIE MEN EEN  
GESCHENKABONNEMENT WIL GEVEN.

Het volgende nummer verschijnt in  
de laatste week van april Bijdragen  
graag uiterlijk rond pasen aan het  
redactie-adres.



# DE SPROKE VAN DE SCHEPPING



“En God schopte colèrig de twee ongehoorzamen zijn hoving uit. Ze verdienden niet beter. Zodoende konden ze ook niet meer eten van de boom die het eeuwige leven droeg. Hij plaatste een engel als buitenwipper aan de poorten van de tuin. Die twee kwamen er simpelweg nooit meer in. Zie daar hoe het begin meteen ook het begin van veel miserie was.”

**m**ET DEZE REGELS SLUIT DE VLAAMSE SCHRIJVER DIMITRI VERHULST HET DERDE HOOFDSTUK AF VAN “BLOEDBOEK”, ZIJN ZEVENTIENDE BOEK. HIJ NEEMT DAARIN DE EERSTE VIJF BIJBELBOEKEN ONDER DE LOEP EN VERTELT ZE OPNIEUW, OP ZIJN EIGEN WIJZE. HIJ ONTZIET NIEMAND, ZELFS GOD NIET. HET IS INDERDAAD EEN ‘BLOED’BOEK, WANT IN DIE BIJBELSE BEGINBOEKEN STROOMT HET BLOED RIJKELIJK EN VELEN WORDEN ER OVER DE KLING GEJAAGD.

**KANT NOCH WAL** Hier wil ik me echter beperken tot het allereerste bijbelboek: ‘Genesis’, het verhaal van de schepping. Het is niet alleen vele malen en in veel talen vertaald, maar ook hebben talloze schrijvers dit scheppingsverhaal op hun eigen manier weergegeven, aangevuld of herschreven voor een bepaalde doelgroep, bijv. Guus Kuijer met zijn nu al vierdelige reeks ‘De Bijbel voor ongelovigen’. En Verhulst zal zeker niet de laatste zijn. Wat me evenwel opvalt is, hoe die auteurs zich toch altijd weer netjes aan het bijbelse scheppingsverhaal houden, ook al staan daar dingen in waarbij je, met onze kennis van nu, terecht vragen kunt stellen. Al meteen in de eerste regels (Genesis 1,3) roept God in de duisternis: “‘Er moet licht komen’ en er was licht”.

Waarvandaan? vraag je dan, want pas op de derde dag maakte God de zon en de maan, twee lichten, “het grootste om over de dag te heersen, het kleinere om over de nacht te heersen” (1,16). Op de vijfde dag maakte God “alle soorten in het wild levende dieren, al het vee en alles wat op de aardbodem rondkruipt” en “Hij zag dat het goed was” (1,25). Waren daar ook de dinosauriërs, de Tyrannosaurus Rex en al die andere ‘sauriërs’ bij? Of zag hij dat dit niet zo goed gelukt was en heeft hij er de zondvloed overheen gespoeld en verbeterde dieren geschapen? Dat moet dan, gezien de botten van die prehistorische monsters die wij pas in de zeventiende eeuw voor het eerst gevonden hebben, tientallen miljoenen jaren geleden gebeurd zijn. Dit jaar krijgt Nederland uit de Verenigde Staten een compleet skelet van zo’n Tyrannosaurus; dan zullen we er wel meer over horen.

**NIET UIT HET NIETS** Op de zesde dag schiep God de mens, niet uit het niets maar “uit stof, uit aarde” (2,7). Hij schiep de mens “als zijn evenbeeld, mannelijk en vrouwelijk” (1,27), hoewel niet uit stof maar uit de rib van de mens “bouwde God, de Heer, een vrouw” (2,22). Intussen had de mens (man) namen gegeven “aan al het vee, aan alle vogels en alle wilde dieren” (2,20); de pootlozen bijvoorbeeld gingen ‘slang’ heten. Eentje daarvan knoopte een gesprek aan met de vrouw en verleidde

haar om een verboden vrucht te eten. En zij haalde de mens over om dat ook te doen (3,5-6). De mens en de vrouw, in het verhaal inmiddels Adam en Eva genoemd, stuurde God daarom weg uit de tuin en “nadat hij hem had weggejaagd, plaatste hij ten oosten van de tuin van Eden de cherubs en het heen en weer flitsende zwaard” (3,23-24). Cherubs of cherubijnen zijn een soort engelen-tweede-klasse, speciaal belast met de handhaving van de veiligheid. Die waren blijkbaar tussendoor ook al geschapen, al dan niet uit het niets (engelen-eerste-klasse heten serafijnen).

**EEN STEL VRAGEN** Als je het bijbelse scheppingsverhaal nauwkeurig bekijkt, kom je dus aan het einde wel met een stel vragen te zitten. Vragen in onze hedendaagse tijd, gesteld met de kennis van nu, de eenentwintigste eeuw. Laat ik ze eens kort bij elkaar zetten.

- **Toen de aarde nog woest en ledig was, riep God dat er licht moest zijn. Dat kwam er, maar waarvandaan?** Zon en maan worden twee dagen later pas geschapen.
- **Waarom worden de 'sauriërs' niet vermeld?** De opstellers van het scheppingsverhaal wisten daar blijkbaar niets van. Die prehistorische monsters zijn dan ook pas in de zeventiende eeuw ontdekt.
- **Het gesprek met de slang: kunnen slangen praten?** Tijdens de gereformeerde synode van Assen (1926) is nog heftig gediscussieerd over de vraag of de slang uit Genesis echt gesproken had. Was de slang een reptiel met spraakvermogen of werd het dier in het bijbelboek gebruikt als een zinnebeeld van de duivel? Tijdens de synode werd vastgesteld dat het daadwerkelijk een slang was geweest die Eva tot de erfzonde had weten te verleiden. Wie dit anders uitlegde maakte zich vanaf dat moment schuldig aan 'Schriftaanranding'.
- **Zijn er ook engelen geschapen? En zo ja, wat voor wezens zijn dat dan?**
- **Onder 'scheppen' wordt altijd verstaan: iets maken uit niets. Alleen God kan dat, gelooft men.** Toch lezen we dat hij alle in het wild levende dieren en alle vogels uit aarde vormde, de man-mens uit stof en aarde, en de vrouw-mens uit de rib van de mens. Onze wetenschappen leren ook terecht, dat je bij de vervaardiging van iets altijd materiaal nodig hebt, de grondstof waarvan je iets maakt. Het enige dat je van niets kunt maken, is niets. Aan dit beginsel is niets te veranderen, ook door God niet, hoe almachtig we hem ook kunnen fantaseren. De natuurwetten en de wezeneseigenschappen van mens, dier en dingen moeten ook door God gerespecteerd worden. God kan bijvoorbeeld geen vierkante cirkel maken. Scheppen, in de zin van iets uit niets maken, is daarom onmogelijk.

## FOTO

LAMBERT VAN GELDER

**VOORBARIGE VASTSTELLING** Er staan in de eerste drie hoofdstukken van het boek Genesis eigenlijk twee scheppingsverhalen na elkaar. Het eerste wordt afgesloten met de onbescheiden maar ook wel voorbarige vaststelling (2,4): “Dit is de geschiedenis van de hemel en de aarde. Zo ontstonden ze, zo werden ze geschapen.” Alsof er daarna niets meer is gebeurd, niets meer is ontdekt en uitgevonden.

En het is ook een gevaarlijke vaststelling, vooral doordat de vroege christenen de bijbelteksten als Gods woord beschouwden, waaraan niets meer veranderd of toegevoegd mocht worden. Zo kwam in die vroege tijden het geloof in de “schepping door God van hemel en aarde, van al het zichtbare en onzichtbare” terecht in de geloofsbelijdenis die tot op heden in de kerkelijke liturgie wordt gezegd of gezongen. Op een van eerste concilies, dat van Nicea, hebben op 19 juni 325 de vergaderde 318 deelnemers er hun handtekening onder gezet. En op 30 juli 381 hebben de 150 deelnemers van het concilie van Constantinopel dat opnieuw bevestigd. En zo zitten wij nu officieel nog steeds met de “Twaalf artikelen van het geloof” en in de kerkdienst met het ‘Credo’, waarvan de meeste onderdelen door nadenkende christenen gewoon niet meer geloofd worden.

**GEEN REPORTAGE** Na grondige studies hebben bijbelwetenschappers kunnen vaststellen, dat het scheppingsverhaal, in tegenstelling tot wat erin beweerd wordt, geen historische gebeurtenissen weergeeft. Het is geen ooggetuigenverslag, geen reportage. Het is een mooi en leerzaam verhaal, een verhaal met een boodschap, een zedenles en een diepere wijsheid. Het is te vergelijken met de verhalen waarin Hans en Grietje, Roodkapje of de Wolf en de zeven Geitjes de hoofdrol spelen. We noemen dat ‘sprookjes’, een woord dat in de middeleeuwen is ontstaan (“sproke”) en vertelling of verhaal betekent. Maar omdat we eeuwenlang gedacht hebben dat Gods woord waarachtig de realiteit weergaf, hebben met name kunstenaars bijvoorbeeld zich erop toegelegd om het scheppingsverhaal in beeld te brengen. Zo zie je in de meeste musea wel een afbeelding van Adam en Eva in hun paradijs, met of zonder de slang. (Een kleine collectie op de achterzijde van dit nummer – Red.).

Maar door veel bijbelwetenschappers wordt tegenwoordig met stelligheid gezegd, dat we de eerste Genesis-verhalen niet letterlijk moeten nemen. Adam en Eva en het hele aardse paradijs horen in de “sproke” van de schepping, en hebben nooit echt bestaan.

In de beginjaren van het christendom heeft de apostel Paulus zeker de, naar zijn mening, door God in de Bijbel geopenbaarde gebeurtenis van de schepping als werkelijkheid geaccepteerd. Zo kwam hij tot uitspraken als: “Zoals wij door Adam allen sterven, zo zullen wij door Christus allen levend worden gemaakt” (1 Kor. 15,22) en “Zoals door de ongehoorzaamheid van één mens alle mensen zondaars werden, zo zullen door de gehoorzaamheid van één mens alle mensen rechtvaardigen

worden” (Rom.5,19).

Als de exegeten met wetenschappelijke zekerheid kunnen zeggen dat Adam en Eva nooit hebben bestaan, waar blijft dan de erfzonde? Wat houdt de Verlossing dan in? Wat is Christus dan op aarde komen doen? De theologen krijgen nog handenvol werk. ●

*Een Vlaamse brouwer*

schroomt niet om het zogenaamd eerste mensenpaar op het etiket van zijn bierflesjes af te beelden.



# IS 'HOUDEN VAN HET LEVEN' EEN GELOVIGE HOUDING?

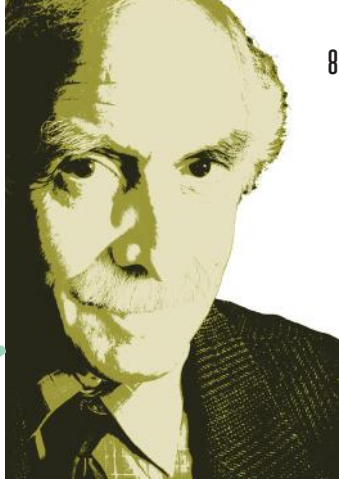
**A**N HET TAFELTJE VÓÓR MIJ IN HET RESTAURANT ZAT EEN VROUW IN EEN T-SHIRT WAAROP MET GROTE LETTERS 'AIMER LA VIE' STOND, HOUDEN VAN HET LEVEN, BLIJ ZIJN MET JE BESTAAN. WE HEBBEN HET LEVEN ZONDER ENIGE INSpraak GEKREGEN. ONTVANGEN ZONDER ER NAAR GEVRAAGD TE HEBBEN. WE DOEN HET ER MEE, MAAR HEEFT HET ZIN? IS HET VAN ENIGE BETEKENIS? KAN IK VAN DAT LEVEN HOUDEN OF IS HET BEANGSTIGEND? DE VROUW WAS IN GESPREK MET HAAR MAN. KENNELIJK STEMDE ZE NIET IN MET ZIJN MENING. ZE SCHUDDE TELKENS HET HOOFD. 'AIMER LA VIE' LEEK VER WEG. PRECIES ZOALS WIJ HET LEVEN ERVAREN, NIET OM ALTIJD BLIJ MEE TE ZIJN.

Wat moeten we met het ongevraagde leven? Een vraag die een mens mag stellen en waarop niet zomaar een antwoord te geven is. We raken hier praktische, alledaagse, maar ook spirituele elementen. Voor christenen, voor gelovige katholieken, leek dat antwoord in het verleden niet zo moeilijk. God in de hemel en de Kerk hier op aarde gaven zekerheid. Maar het waren heldere antwoorden op vragen die wij niet meer stellen en er zijn geen antwoorden op de problemen die nu wel aan de orde zijn. Dat



is de situatie van vandaag. Is er voor een kritische gelovige nog wel een antwoord te vinden op de vraag: wat heeft het christelijk geloof mij te bieden wanneer ik naar de zin van het leven vraag?

**VERLEDEN EN RELIGIE** Toen in een ver verleden mensen zich bewust werden van hun bestaan, keken zij verbijsterd rond in een vaak vijandige wereld. Onweer, overstromingen,



ERIK JURGENS

## “BIJ DE GRATIE GODS”

EEN OUDE BEWOORDING  
DIE NERGENS OP SLAAT

Geloven jullie eigenlijk in de hel en in de duivel (onze tegenstander die rondgaat als een brullende leeuw, zoekende wien hij kan verslinden, 1 Petrus 5,8)? En in de menswording van God, dit om ons door zijn kruisdood van de erfzonde te verlossen? Besmukte reacties bij de mede-kerkgangers op een zondagmorgen, tijdens de koffie na afloop van de dienst, aan wie de twijfelaar deze vragen stelt. Eigenlijk spelen deze zaken voor hen geen rol, zeggen ze dan. Ja, ze worden geacht het te geloven, maar het leeft niet zo bij ze. Het is meer een eerbiedwaardige traditie.

Zoals de traditie om te doen alsof ons staatshoofd koning is “bij de gratie Gods”, ‘*Dei gratia*’, afgekort tot “DG”. Dit voegden bisschoppen in de vroege christenheid achter hun naam, om aan te geven dat hun episcopale legitimatie uit de hemel kwam. In de middeleeuwen gingen ook vorsten zich voor hun legitimatie (die immers eigenlijk alleen berustte op komaf of geweld) op goddelijke interventie beroepen, bij de Britten sinds Hendrik VIII. Willem I keek dit in 1815 van hen af. En daarom staat het nu in officiële teksten, zoals in de preambule van wetsvoorstellen. In de Grondwet heeft het natuurlijk nooit bestaan, want onze staatshoofden ontlenen hun ambt uitsluitend aan die Grondwet. “Bij de gratie Gods” is dus een loze kreet.


Een overijverig D66-Kamerlid wil die term daarom afschaffen. Maar het is net zoiets als die geloofswaarheden, hierboven. Niemand is nog daarvan overtuigd, zelfs niet iedereen in het Vaticaan. En toch hebben ze een bestaan. We negeren dus gewoon die godsgenade van de koning, het staat er vanwege een oude traditie. En het kan geen kwaad.

Wat we in deze tijd echt geloven (of beter, waarvan we echt overtuigd zijn), zo blijkt, is niet zo veel meer. Het gaat de meesten om spiritualiteit en de praktische navolging van Christus, niet om theologische dogma's. Dat de kerkleiding dan wat betreft de geloofsinhoud op het formele standpunt blijft staan, jaagt de mensen de kerk uit. Er is geen ruimte voor hen om hun twijfels te uiten, en om deze met hun broeders en zusters in de Heer te delen. **Ecclesia locuta**, de kerk heeft gesproken, voegde een kardinaal mij eens toe. Ik had hem aangesproken over euthanasie. Kan dat geen daad zijn van christelijk barmhartigheid? Niks, zei hij, **causa finita**, de kwestie is beslist. Hier dus traditie die wel kwaad kan.

En dan de vraag van die twijfelaar: waarom moest er, zojuist in die dienst, een priester aan te pas komen? Een dienst van woord, gebed en gezang, georganiseerd door parochianen, zou toch ook prachtig zijn? Nee, zeggen de bisschoppen, de dienst op zondagmorgen moet plaatsvinden “in de sacramentele aanwezigheid van de Heer.” Hoezo? “Want waar twee of drie zijn sa-

mengebracht in mijn naam, daar ben ik hun midden” (Matt. 18,20). Toch? Geen priester voor nodig. Gelukkig maar, er is een schrijnend tekort.

In Brummen sluit aartsbisschop Eijk de kerk, hoewel daar een levendige gemeenschap is, die dit niet wil. Het is te duur, er zijn te weinig priesters voor al die kerken. De Brummenaren kunnen de parochianen van de San Salvator in Den Bosch volgen. Die liepen massaal weg, toen de bisschop bij hen ingreep. Zij hebben nu hun vieringen in een ander gebouw. Daar is Hij in hun midden. Daar ben ik nu eens echt van overtuigd.



bosbranden en aardbevingen droegen niet bij tot een vreedzaam bestaan. Hier moest meer achter zitten. Boze geesten die het leven bedreigden en tevreden gesteld moesten worden. Offers – tot en met mensenoffers – werden gebracht om het kwaad af te weren. Toen de mensen zich verder ontwikkelden, kwamen er ook verklaringen van het leven in een theoretisch breed verpakt verhaal naar voren. In veel culturen werden goden gedacht, die elk een eigen taak hadden tegenover de mens. Gezondheid, weer, vrede, oorlog en dood kregen oplossingen, die wij achteraf primitief noemen, maar waar volkeren eeuwenlang hun zekerheid aan ontleenden. Angst was vaak de aanzet tot religie. Zo waren er natuurgodsdiensten en later Egyptische, Griekse en Romeinse versies met een veronderstelde godenwereld, die de mens door het leven de weg wezen en steunden. Joden waren daarbij afwijkend met hun ene God, die zo machtig was dat zelfs het uitspreken van zijn naam verboden was.

### BREUKEN IN HET CHRISTENDOM

In dit geheel van religies kwam het christendom als een verlossende, maar helaas ook door de keizer opgelegde vorm, waarbij Jezus de kernfiguur werd. Om aan politieke en sociale eisen te voldoen werd de man uit Nazaret zelfs goddelijk genoemd en zijn visie op het leven – in vier evangeliën genoteerd – veroverde heel Europa. Toen, naar het model van het Romeinse keizerrijk, de hiërarchie zich ontwikkelde met pausen en





bisschoppen kon een verdere dogmatisering plaatsvinden. De grote Moederkerk was een feit. Al rond het jaar duizend viel het Oosten uit de boot. Nog eens vijf eeuwen later ging met de Reformatie het Noorden uit de organisatie. Het leek even op een vernieuwing, maar de benauwing van de leer bleef bestaan. Angst beheerste nog steeds het gelovige volk.

De Verlichting en de Franse Revolutie tezamen met de industrialisatie brachten grote scheuren in de Roomse Kerk. De wetenschap meende voorgoed de levensangst te kunnen bestrijden en de betekenis van het leven te kunnen aangeven. Wetenschappelijke gezondheidszorg ging de mens verlossen van ziekten en kwalen en in het grotere geheel waren de evolutie en de 'big bang' de juiste verklaringen.

**MYSTERIE VAN HET LEVEN** In deze gesystematiseerde, digitale, en geglobaliseerde wereld blijven echter talloze vragen bestaan.

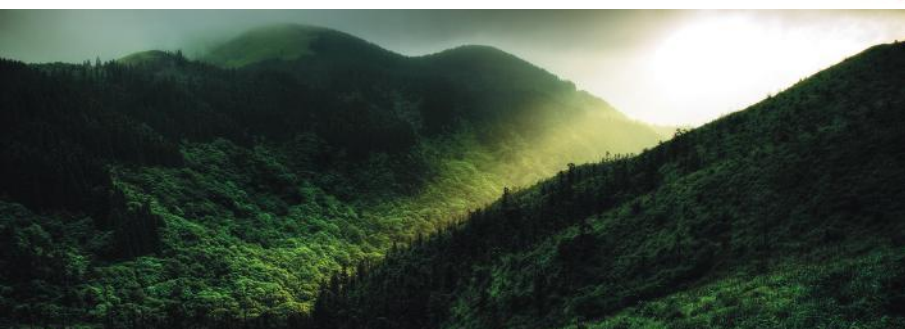
Het nieuwe leven van een kind is er met grote verwondering van de ouders, en hoe liefde tussen mensen ontstaat en groeit is een nog steeds bijzonder geheim. De groeikracht van de natuur, ondanks de milieuzorgen, is bijzonder. Wanneer wij even wegdromen in een sterrennacht, blijkt onze wereld slechts een fractie van de kosmos te zijn. Is God in al deze mysteries verdwenen of juist groter geworden en in alles aanwezig? Toen we God als een menselijke figuur gingen zien en de natuurkrachten als primitief beschouwden, werd in feite God steeds kleiner. Een benaderbaar persoon, die we vragen konden voorleggen en die manipuleerbaar was.

Wat kunnen we nu als kritische christenen nog geloven? Geen verkalkte dogma's meer die steunen op mythen. Geen geloofswaarheden die hun grond vinden in vrome legendes en achterhaalbare verklaringen van de natuur met talloze metaforen.

En toch blijft er zoveel onopgelost in het leven dat de kritische gelovige daar al de handen vol aan heeft. De grootte van de kosmos alleen al laat ons al verbaasd staan over de kleinheid van onze eigen planeet en van ons eigen bestaan. Het is momenteel niet te voorzien of we er ooit grip op zullen krijgen. Is God als persoon steeds verder weg uit onze wereldbeschou-

ding? Het goddelijke in al zijn grootheid doet zijn intrede en is voor een bewuste mens overal aanwezig tot in zijn eigen leven. Natuurlijk zijn evolutie en 'big bang' niet de ultieme oplossingen. Groter en verder is het geheim van het bestaan. Het is geen vreemde gedachte dat we terugkeren naar onze primitieve voorouders, die de goddelijke krachten overal in de natuur zagen. We moeten wel ervoor oppassen dat we niet zelf nieuwe dogma's gaan maken en daarmee het mysterie ontcrachten. Daarnaast kunnen we met de verwondering ook gevoelens van dankbaarheid hebben, dat wij deel mogen uitmaken van deze werkelijkheid.

**IJKPUNTEN EN DOELEN** En hoe zit het verder met onze angsten en de verschrikkingen die we wereldwijd op allerlei gebied zien en meemaken? Naast onze verwondering is solidariteit de meest in het oog springende menselijke houding die ons moet bezighouden. Paus Franciscus noemt het vooral barmhartigheid. Jezus van Nazaret is daarbij degene die ons de weg wijst in zijn vele uitspraken over naastenliefde. Ontdaan van hun magische beladenheid kunnen rituelen ons helpen het leven betekenis en richting te geven. Wij hebben als mensen duidelijk ijkpunten nodig en doelen om naar te streven. Volgens het mythisch verhaal van de eerste mensen in het aards paradijs (zie blz. 4) droeg Eva geen T-shirt met de tekst 'Aimer La Vie'. Volgens dat prachtige verhaal had ze dat ook niet nodig. Ze was volmaakt gelukkig totdat haar leven een moeizaam menselijk leven werd. Sindsdien hebben wij slogans nodig om ons op de been te houden. Houden van het leven blijft daarbij een ideaal. ●



# NEDERLAND IN DE INTERNATIONALE WAPENHANDEL



Het is bij lang niet iedereen bekend: **Nederland is een van de grootste wapenexporteurs ter wereld.** Ondanks het bestaan van beperkende exportregels vinden Nederlandse wapens zonder problemen hun weg naar landen in oorlog of met gewapende binnenlandse conflicten, repressieve regimes, mensenrechtenschenders en arme landen.

**W**ERELDWIJD BEDRAAGT DE OMZET VAN DE WAPENHANDEL JAARLIJKS RUIM 400 MILJARD DOLLAR. HET GROOTSTE DEEL DAARVAN BETREFT BINNENLANDSE AANKOPEN VAN WAPENS, EEN KLEINER DEEL GAAT OM INTERNATIONALE HANDEL. DE VERENIGDE STATEN EN RUSLAND ZIJN VERUIT DE GROOTSTE WAPENEXPORTERENDE LANDEN. NEDERLAND STAAT STEEVAST IN DE TOP 15, OVER DE LAATSTE TIEN JAAR WAAROVER CIJFERS BEKEND ZIJN ZELFS OP PLEK NEGEN (ZIE SCHEMATISCH OVERZICHT).

De regering gaf de afgelopen tien jaar meestal voor rond de één miljard euro per jaar aan wapenexportvergunningen af. In 2014 schoot dit bedrag opeens de lucht in, naar ruim twee miljard euro mede door een grote vergunning voor de uitvoer van onderdelen voor de Joint Strike Fighter (JSF), de opvolger van de F16. Naast de eigen wapenexport is Nederland ook een belangrijk doorvoerland voor militaire goederen. Via de mainports Schiphol en Rotterdam vinden veel wapens hun weg van het land van herkomst naar hun bestemming. De controle hierop schiet vaak tekort. Als een ander EU- of NAVO-land de export al heeft goedgekeurd dan vindt de Nederlandse overheid het over het algemeen wel best.

**WAPENS EN BEDRIJVEN** Er zijn enkele honderden Nederlandse bedrijven actief op de militaire en security-markt. Voor een belangrijk deel gaat het hierbij om kleine bedrijven, die zeer gespecialiseerd (technisch) werk doen, en/of om bedrijven die ook (voornamelijk) op de civiele markt actief zijn. In de wapenindustrie werken in Nederland ongeveer 14.000 mensen. De bijdrage aan het Bruto Nationaal Product komt zelden boven de één procent.

Wie aan wapens denkt, ziet in eerste instantie meestal zaken als handvuurwapens met bijbehorende munitie, kanonnen en tanks voor zich. Die worden in Nederland echter niet of nauwelijks gemaakt of uitgevoerd. Waar het wel om gaat zijn met name marineschepen, delen van gevechtsvliegtuigen en helikopters, technologie en radar- en vuurleidingsystemen waarmee bommen





en raketten hun doel zoeken. Minder tot de verbeelding sprekend, maar in moderne oorlogvoering minstens zo belangrijk als de 'klassieke' wapens.

Een aantal grotere Nederlandse bedrijven speelt een belangrijke rol op de internationale militaire en security-markt. Het voormalige Hollandse Signaalapparaten (HSA) in Hengelo is al weer jaren onderdeel van het grote Franse wapenbedrijf Thales. Het maakt vooral radar- en vuurleidingsapparatuur, maar ook het kanon Goalkeeper, een van de weinige complete wapensystemen

die in Nederland geproduceerd worden.

Stork en het daarvan losgekoppelde Fokker zijn vooral bekend als makers van onderdelen voor vliegtuigen en helikopters. Dit bedrijf heeft binnen Nederland veruit de meeste opdrachten in het kader van het Joint Strike Fighter-programma binnengehaald.

**BELASTINGKLIMAAT** Het Paneuropese Airbus behoort tot de grootste militaire bedrijven ter wereld. Het maakt vooral vliegtuigen en helikopters, maar ook kernwapens en raketten. Productie vindt met name plaats in Duitsland, Frankrijk en Spanje. Vooral vanwege het gunstige Nederlandse belastingklimaat bevindt het hoofdkantoor zich echter in Leiden. Om dezelfde reden vestigt ook de vorig jaar ontstane holding Kant, een fusie van het Duitse wapenbedrijf KMW en het Franse Nexter, zich officieel in Nederland.

Damen is een van de belangrijkste militaire scheepsbouwers ter wereld. De afgelopen tien jaar vielen bijvoorbeeld leveringen van korvetten en fregatten aan Indonesië en Marokko op, waarmee honderden miljoenen euro's gemoeid waren. Kleinere schepen, zoals patrouilleboten, worden over de hele wereld verkocht. TenCate en DSM zijn wereldwijd bekend als leveranciers van bepantsering en beschermende kleding. TenCate is hofleverancier van de Special Forces van de VS, de meest gewelddadige en minst gecontroleerde eenheden van het Amerikaanse leger. Onderzoeksinstituut TNO is op het gebied van militair onderzoek en ontwikkeling een grote internationale partij. Het neemt deel in vele door de EU gefinancierde onderzoeks- en ontwikkelingsprogramma's op militair en security-gebied.

**LOBBY EN OVERHEIDSSTEUN** De Nederlandse militaire en security-industrie heeft zich verenigd in een koepelorganisatie, Nederlandse Industrie voor Defensie en Veiligheid (NIDV). Deze lobbyt voor de belangen van de industrie en voor inschakeling van Nederlandse bedrijven bij wapenprojecten. Er wordt vaak nauw samengewerkt met Defensie, veel belangrijke posities worden bezet door oud-militairen.

#### LANDEN MET DE GROOTSTE WAPENEXPORTEN

	2014	2005 - 2014
1	Verenigde Staten	Verenigde Staten
2	Rusland	Rusland
3	Frankrijk	Duitsland
4	Verenigd Koninkrijk	Frankrijk
5	Duitsland	Verenigd Koninkrijk
6	Spanje	China
7	China	Spanje
8	Israël	Italië
9	Italië	<b>Nederland</b>
10	Oekraïne	Oekraïne
11	<b>Nederland</b>	Israël

Bron: SIPRI Arms Transfers database

De Nederlandse overheid steunt de wapenindustrie op diverse manieren. Er is financiële steun voor deelname aan internationale wapenbeurzen, waar enkele keren per jaar ook overheidsdelegaties onder leiding van een minister of staatssecretaris de belangen van de industrie komen behartigen. Deelname aan handelsmissies is een ander voorbeeld. Een derde vorm van steun is het afgeven van exportkredietverzekeringen. Daarmee krijgen bedrijven de garantie dat ze hun geld voor een levering ontvangen, ook als het afnemende land in gebreke blijft.

Naast de bedrijven is ook de overheid zelf een belangrijke wapenexporteur. Door de krijgsmacht afgestoten wapens worden doorverkocht aan andere landen. Deze eeuw waren bijvoorbeeld Chili, Peru en Jordanië grote klanten. Jordanië kreeg als blijk van waardering dit jaar zelfs pantservoertuigen kado.

**CONTROVERSIËLE EXPORTEN** Voor militaire exporten is een vergunning nodig. Om te beoordelen of een export door de beugel kan toetsen ambtenaren van Buitenlandse Handel deze aan de gezamenlijke Europese wapenexportrichtlijnen. Deze richtlijnen zijn gebaseerd op acht criteria, die onder meer handelen over de binnenlandse en regionale situatie, mensenrechten en de financiële draagkracht van landen.

EU-landen zijn vrij in hun interpretatie van deze regels, wat tot grote verschillen leidt. Dat levert weer klachten van de wapenindustrie op, die vindt dat de richtlijnen overal uniform (dus: zo soepel mogelijk) toegepast moeten worden.

De criteria klinken mooi, maar in de praktijk stellen ze weinig voor. Zo worden exporten naar landen die grootschalig mensenrechten schenden alleen afgewezen wanneer de kans groot is dat precies de betreffende wapens voor zulke mensenrechtenschendingen worden ingezet. Elk wapenexport naar een repressief regime draagt echter bij aan versterking en legitimering van dat regime. In 2014 gaf de regering een wapenexportvergunning voor Turkmenistan af, ondanks dat het van mening is dat dat land “een van de meest restrictieve regimes ter wereld” heeft. Enkele jaren eerder mochten er korvetten naar Indonesië, ookal werden soortgelijke schepen gebruikt bij troepentransporten en kustbeschietingen in het conflict in Atjeh.

Zeer problematisch zijn de exporten naar het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Deze gaan onverminderd voort, zelfs nadat de regering tijdens de ‘Arabische Lente’ van 2011 diep door het stof moest toen bleek dat door Nederland geleverde pantservoertuigen in Bahrein en Egypte gebruikt werden om volksoptstanden hardhandig neer te slaan.

**WAPENWEDLOOP** Zes landen waaraan in 2014 wapens zijn geleverd, zijn nu betrokken bij de oorlog in Jemen. Van de landen die betrokken zijn (geweest) bij leveringen aan strijdende partijen in Syrië ontvingen Qatar, de Verenigde Arabische Republiek, Saoedi-Arabië en Turkije wapens uit Nederland. Afgelopen jaar kreeg Thales nog een vergunning voor de miljoenenexport van radarapparatuur voor nieuwe schepen voor de Egyptische marine. De regering negeerde daarbij de deelname van

deze marine aan de zeeblokkades in het kader van de Jemen-oorlog.

Nederlandse wapens voeden bijvoorbeeld ook een regionale wapenwedloop in Latijns-Amerika, waar Chili, Peru, Colombia en Venezuela grote klanten zijn. De met elkaar op gespannen voet levende buurlanden Pakistan en India, beide in het bezit van kernwapens, zijn eveneens vaste afnemers van Nederlandse wapens.

De rol van Nederland in de internationale wapenhandel is er bepaald niet een om trots op te zijn. Voor een beperkt economisch gewin sluiten regering en industrie liever de ogen voor de verwoestende gevolgen en het leed als gevolg van wapenleveranties. Voor vrede en veiligheid is een eerlijke verdeling van macht en welvaart nodig, en investeringen in onderwijs en duurzame ontwikkeling. Stop Wapenhandel, een kleine organisatie die onderzoek doet en campagne voert, pleit dan ook voor het zoveel mogelijk beperken van wapenexport en voor het stoppen van wapenexportpromotie door overheid en bedrijven. ●

De auteur is onderzoeker bij de ‘Stop Wapenhandel’ te Amsterdam; [info@stopwapenhandel.org](mailto:info@stopwapenhandel.org) of 0202-6164684.

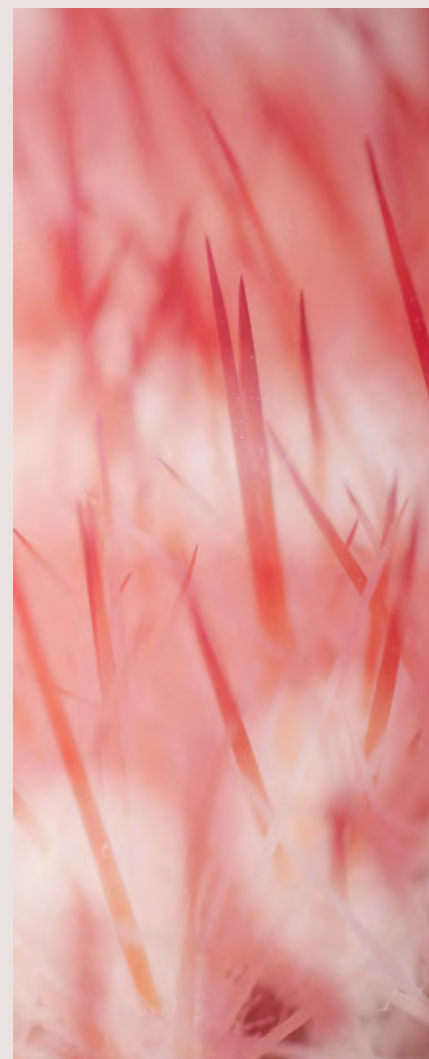
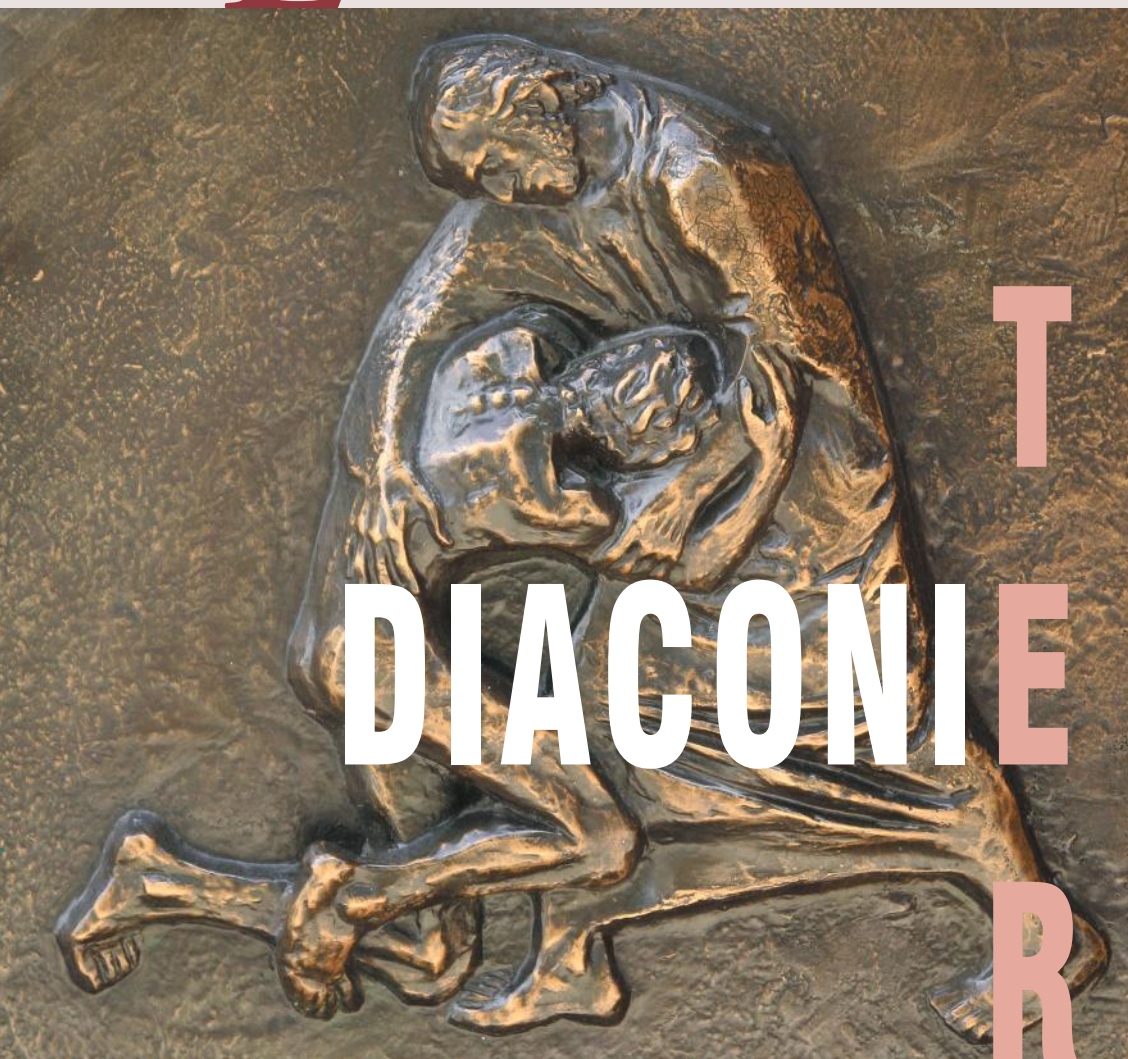
## COLU M N VASTEN

Er werd bij de Rooms en heel wat afgevast, maar slim als ze waren, kenden ze ook veel maniertjes om eraan te ontsnappen. Wanneer u oud genoeg bent, herinnert u zich zeker dat je op woensdag en vrijdag in de vastentijd geen zuivelproducten mocht gebruiken. Een simpele aalmoes aan de pastoor en het mocht wel. Je kreeg een briefje als bevestiging, later bekend als het boterbriefje.

Vasten vóór de communie en toch vlees eten was op vrijdagnacht mogelijk, omdat het om twee wetten ging. Na twaalf uur weer vlees eten en pas om twaalf-uur-veertig ging het vasten voor de communie in. Onder de oorlog was namelijk de tijd door de bezetter vervroegd.

In een klooster werden in de vastentijd bij de volle maaltijden zoveel extra voorafjes en toetjes ingevoerd dat de paters met Pasen in gewicht waren toegenomen.

Maar het kon ook anders. Ik was vier jaar geworden op de dag voor Allerheiligen. Trots had ik een volle zak snoep bij me om uit te delen. Zuster Angelina, de kleuterleidster, verbood het echter. “Nee jochie, er wordt op deze vasten- en onthoudingsdag voor het Allerheiligenfeest niet gesnoept.” En zo liep ik huilend met alle snoep weer naar huis.



# TER DISCUSSIE R

## DISCUSSIE

DOCUMENTATIE EN VERSLAG  
VAN HET MARIËNBURGCONGRES  
"DIACONIE IN DE KNEL?"  
UTRECHT, 31 OKTOBER 2015

In zijn allereerste boodschap aan de gelovigen heeft paus Franciscus duidelijk gemaakt dat, in deze tijd van hebzucht en rijkdom, de armen voorrang krijgen, op de eerste plaats moeten staan. 'Voorkeur voor de armen': dit motto bracht hij mee uit Latijns-Amerika toen hij in Argentinië geroepen werd om paus te worden van de r.-k. Kerk. Dit motto speelde mee bij alles wat hij deed. Hij bezocht de berooide blootvluchtelingen in Lampedusa, schreef een encycliek vanuit dat thema, riep het heilig Jaar van de Barmhartigheid uit.

Wat doen wij hier in Nederland? Laat de r.-k. Kerk zich horen wanneer ongedocumenteerden een kerkgebouw worden uitgezet? Horen wij nog de boodschap van Jezus over 'de minsten der mijnen'? Wat is het effect van de opheffing van parochies en geloofsgemeenschappen op de zorg voor de naasten? Dat zijn de vragen die ons bezighouden. De Mariënborgvereniging wilde de landgenoten vragen de blik te verruimen naar de verantwoordelijkheid om kritisch deel te nemen aan het maatschappelijk debat.

Voor de zorg voor de medemens heeft de kerk zelfs een apart woord: de diaconie. Gelovigen dienen het als een goddelijke opdracht te beschouwen dat ze zich bekommeren om het welzijn van anderen. Gelukkig zijn er velen die er werk van maken, geheel vrijwillig. De foto's op deze bladzijde laten zien hoe zij zich bijvoorbeeld inzetten om aan armen de eerste levensbehoeften te verschaffen, het dagelijks voedsel.

De Mariënborgvereniging vatte vorig jaar het plan op om over die diaconie een congres te organiseren. En daarbij tevens over de vraag of de diaconie wellicht soms in de knel komt. Ongeveer driehonderd belangstellenden kwamen daar op af, op 31 oktober 2015 in Utrecht. Van dit 'event' publiceert Mariënborg Magazine in dit nummer een Special, met documentatie en impressies van de discussies.

## BRONZEN

### PLAQUETTE

OP DE VORIGE BLADZIJDE IS DEZE SPECIAL GEOPEND MET DE AFBEELDING VAN EEN BRONZEN PLAQUETTE, EEN DETAIL VAN EEN DEURKLINK VAN EEN VAN DE DEUREN VAN DE SKT. MARKUSKIRCHE IN HET MIDDEN-DUITSE WITTLICH. DE PLAATSELIJKE KUNSTENAAR HANS SCHERL HEEFT ALS THEMA GENOMEN DE DIVERSE SITUATIES VAN ZORG EN DIACONIE. HIER DE VERBEELDING VAN EEN DIACONALE OPVANG VAN EEN STUMPER.



# EEN 'EVENT' OVER DIACONIE

**I**N DIE TIJD KWAMEN ER MENSEN BIJ HEM MET DE VRAAG: “BENT U DEGENE DIE KOMEN ZOU OF MOETEN WE EEN ANDER VERWACHTEN?”. HIJ ANTWOORDEDE: “ZEG TEGEN JOHANNES WAT JULLIE HOREN EN ZIEN: BLINDEN KUNNEN WEER ZIEN EN VERLAMDEN WEER LOPEN, MENSEN MET HUIDVRAAT WORDEN GEREINIGD EN DOVEN KUNNEN WEER HOREN, DODEN WORDEN OPGEWEKT EN AAN ARMEN WORDT GOED NIEUWS BEKENDGEMAAKT” (VGL. MT 11, 2-5; LC 7, 18-23).

IETS DERGELIJKS OVERKOMT NU DE MARIËNBURGVERENIGING. MENSEN KOMEN MET DE VRAAG: “HOE ZIT HET MET DAT GELOVEN VAN ONS? IS DIT HET NOU, OF HEBBEN WE NOG WAT ANDERS TE VERWACHTEN?” EN HET ANTWOORD LUIDT: KOM EN LUISTER EN ZIE WAT ER GEBEURT. BELANGSTELLENDEN EN ZOEKENDEN WORDEN SAMENGEROEPEN IN EEN ‘EVENT OVER DIACONIE’ OM TE HOREN EN TE ZIEN WAT ER AAN DE HAND IS, WAT ER GEDAAN WORDT, WAT ER TE VERWACHTEN VALT.

**A**LS JE JE AFVRAAGT WAT JE MET GELOVEN, HOPEN EN LIEFHEBBEN AAN MOET, KUN JE DE WOESTIJN IN GAAN EN JE OEFENEN IN HONGEREN EN DORSTEN – ZOALS JOHANNES, JEZUS, MONNIKEN EN MONIALEN, CHARLES DE FOUCAULD EN VELE ANDEREN DEDEN. ALS JE NIET MEER WEET WAT ER VAN DAT GELOVEN, HOPEN EN LIEFHEBBEN TE VERWACHTEN VALT, KUN JE HET MOEDE HOOFD IN DE WOESTIJN ONDER EEN VERSCHROMPELDE BRAAMSTRIJK NEERLEGGEN EN, ZOALS ELIA, MAAR ZIEN WAT KOMEN GAAT, MAAR HOREN HOE DE WIND WAAIT. OF JE KUNT, ZOALS HET VOLK ISRAËL, IN EEN MENGELING VAN HOOP EN WANHOOP DOOR DE WOESTIJN DWALEN, KOERSEND OP EEN GROTE LEIDER (ALLEEN KOST JE DAT WEL EEN PAAR JAREN).

MAAR JE KUNT OOK JE COMFORTZONE VERLATEN EN OP ZOEK GAAN NAAR WAAR GELOVEN, HOPEN EN LIEFHEBBEN HET MEEST GEMIST, HET DRINGENDST VERWACHT EN HET DIEPST GEKOESTERD WORDEN: DE PLEKKEN VAN HET GROTE LIJDEN EN TOCH OOK VAN DE ELEMENTAIRE HULP. JE KUNT JE OOR TE LUISTEREN LEGGEN EN JE BLIK RICHTEN OP MENSEN DIE GELOOF NODIG HEBBEN, HUNKEREN NAAR HOOP, SOMS VECHTEN OM LIEFDE. TERWIJL MACHTIGE MENSEN IN DE ECONOMISCHE HEMEL ZICHZELF EN ANDEREN VOORHOUDEN: “WE DO GOD’S WORK!”, KUN JE BIJ NOODLIJDENDEN OP AARDE ERVAREN HOE ONMENSELIJK EN DAAROM GODSLASTERLIJK DEZE BOODSCHAP IS. ZO WORDEN MENSEN IMMERS BEROOFD VAN HET GOEDE NIEUWS VOOR DE ARMEN: VAN GELOVEN, HOPEN EN LIEFHEBBEN IS WERKELIJK LEVEN TE VERWACHTEN.

**G**OED DUS, DAT DE MARIËNBURGVERENIGING EEN BIJEENKOMST HOUDT WAARIN BEZIEN WORDT HOE HET STAAT MET NOOD EN NOODLENIGING IN ONZE SAMENLEVING – DAT VERRIJKT ONZE KENNIS. MAAR VOORAL IS GOED, DAT WE ONZE EIGEN VERWACHTING KUNNEN LATEN VOEDEN DOOR GETUIGENISSEN OVER DE NOOD AAN EN ERVARING VAN METTERDAAD GELOVEN, HOPEN EN LIEFHEBBEN IN DE DORHEID VAN HET LEVEN. DAT IMMERS KAN ONS HART VERHEUGEN EN ONZE ZIEL VERRIJKEN. EN MISSCHIEF MOGEN WE DAN VERWACHTEN DAT WE – TERWIJL WE HET MYSTERIE ‘GOD’ NIET KENNEN – ONS WERKELIJK LEREN GAAN VERLATEN OP WAT VAN OUDSHER GEZONGEN IS: “UBI CARITAS ET AMOR, IBI DEUS EST”, “WAAR MENS LIEVENDHEID EN MINNEN IS, DAAR IS GOD”.

# STAATSSECRETARIS JETTA KL

## “IK BEN BLIJ DAT PAUS FRANCISCUS DE GOEDE TOON TE PAKKEN HEEFT”

### WOORD VAN WELKOM DOOR MARIËNBURG-VOORZITTER HENK BAARS

Als we spreken over spiritualiteit en over ‘de heiligste zaken die er zijn’, wat hebben beide begrippen dan te maken met diaconie, verzoening en de dagelijkse dienst aan de medemens? Is diaconie het wezenlijke van ons geloof, iets dat prioriteit heeft boven de eredienst? Diaconie is keihard, je hebt te maken de ander, met tegenstanders, met de wereld en haar ontwikkelingen, met de randen van de samenleving. Zeker nu vluchtelingen ons land binnenstromen, en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) de verantwoordelijkheid van gemeenten is geworden. Staatssecretaris mevrouw Klijnsma is bereid om na haar inleiding enkele vragen van ons hier te beantwoorden.

### INLEIDING DOOR JETTA KLIJNSMA, STAATSSECRETARIS VOOR SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

“Ik kom uit een ‘gereformeerd nest’, mijn vader was ouderling. Een belangrijke vraag voor mij is: wat is de essentie van samenleven? Ik wil vanmorgen inzoomen op diaconie, een onderwerp dat aansluit op mijn werk: als staatssecretaris heb ik nl. ook ‘armoedebestrijding’ en ‘schuldhulpverlening’ in mijn portefeuille. Ik hoop dat wij ‘gastvrij zijn naar anderen’ en ‘willen delen’ blijven uitstralen. Ook wij hebben de Tweede Wereldoorlog meegemaakt, en we weten nu hoe onleefbaar de situatie o.a. in Syrië is. Ik bewonder de mensen die les willen geven aan kinderen van vluchtelingen, die hen niet in de kou laten staan, een jongen die zijn tafeltennistafel aan hen weggeeft. Ik kom ook mensen tegen die tegen de hulp aan vluchtelingen zijn, en ik probeer beide antennes op elkaar af te stemmen. Ik ben onder de indruk van het werk van Humanitas, het Leger des Heils, de kerken, en van mensen die ‘schuldhulpmaatje’ willen zijn. Ook de schulphulppreventie is belangrijk. Mensen trekken vaak niet vroeg genoeg aan de bel, want ze schamen zich voor hun schulden. Het is een goede zaak dat wethouders leren mee te werken met voed-

selbanken, kerken en andere particuliere initiatieven. Het volgend jaar zal Nederland voorzitter zijn van de Europese Commissie. Ik zal er dan aan werken dat ‘armoedebestrijding in Europa’ op de agenda komt, en mijn Europese collega’s uitnodigen om naar Den Haag te komen. Nederland neemt op het gebied van de sociale voorzieningen een tweede plaats in de wereld in, de Denen staan op de eerste plaats.

Ik ben blij dat paus Franciscus de goede toon te pakken heeft, en ons stimuleert met Sint Franciscus op pad te gaan. Het is mooi dat u vanmiddag ook gaat zingen; zingen houdt de moed erin!”

### VRAAG VAN HENK BAARS:

#### *Zitten de kerken u ook weleens dwars?*

**J. K.:** “Nee, het is goed dat onze cultuur gestoeld is op het christelijk gedachtegoed, en dat kerken aan de bel trekken als zij zien dat er onrechtvaardige dingen gebeuren.”

### VRAAG VANUIT WOON- EN DAGBESTEDINGSPROJECT IN TWENTE:

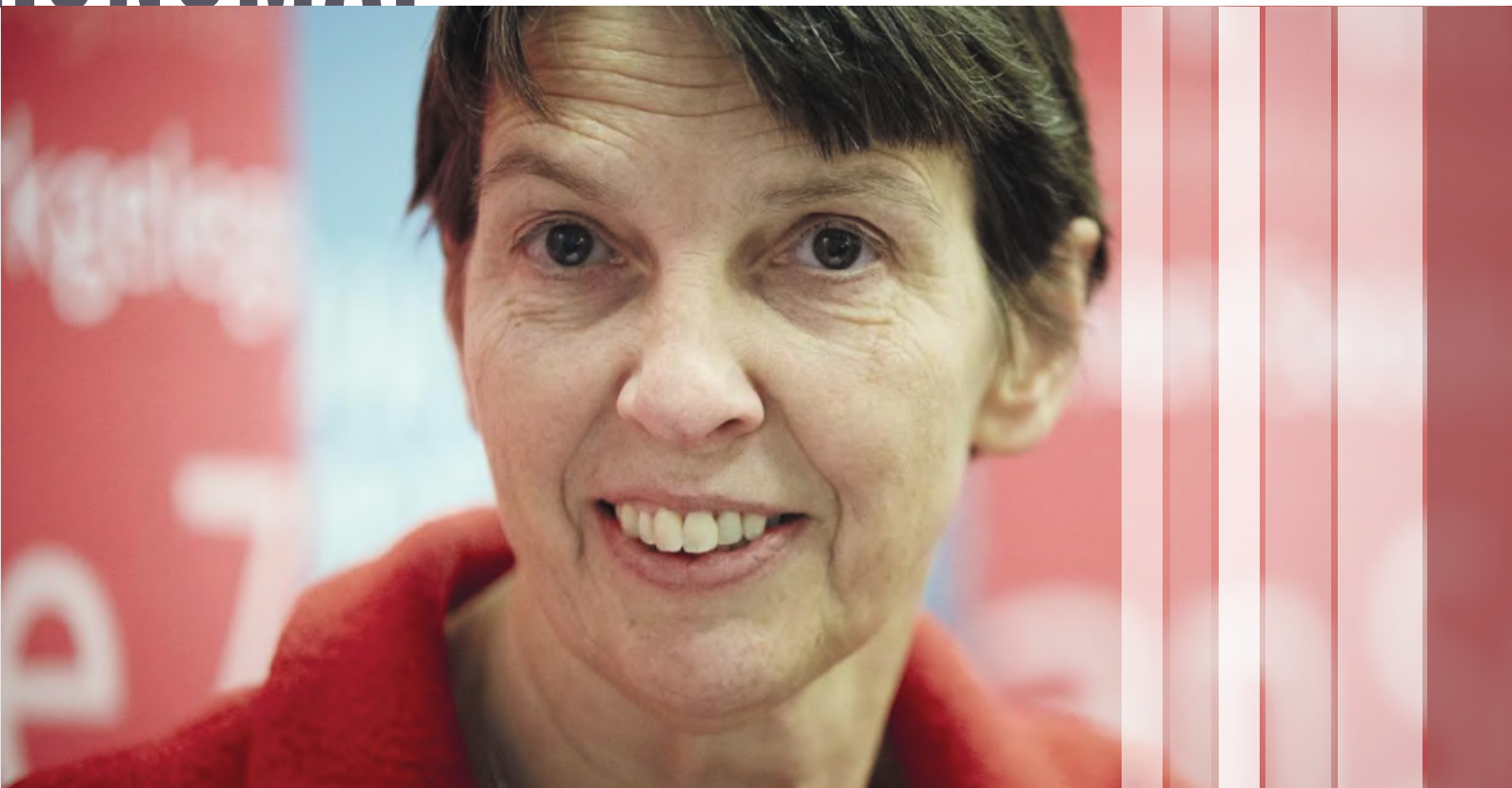
**Voor de inrichting van onze woonvoorziening hebben we tot nu het benodigde geld niet ontvangen. Dus de lokale overheden zijn nog lang niet aangepast aan de WMO?**

**J.K.:** “Pas begin 2015 is de WMO gedecentraliseerd en overgedragen aan gemeentebesturen. Martin van Rijn en ik willen hen hierbij ondersteunen en, als het nodig is, wettelijke aanpassingen doorvoeren. Het is zaak is om bij de eigen wethouder aan te kloppen. Hij moet weten welke knelpunten er zijn op de terreinen van wonen, zorg en dagbesteding.”

### VRAAG VAN DIRECTEUR SKANFONDS:

**Het is mooi dat er nu in de zaal zoveel ‘sociaal’ kapitaal**





**aanwezig is. Het huidig kabinet beschikt voor armoedebestrijding over 100 miljoen financieel kapitaal. Daarvan gaat 90 miljoen naar de gemeenten. Wat gebeurt er met de 10 miljoen van de overheid?**

**J.K.:** "Er is o.a. samen met de kinderombudsman een 'kindpakket' samengesteld. Voor steun aan noodfondsen is overleg met de gemeenten noodzakelijk."

**VRAAG VANUIT PROJECT 'PRESENT IN VRIENDSCHAP' IN ETTEN LEUR EN ROSENDAAL:**

**Steunt u ook projecten die zich richten op bestrijding van eenzaamheid?**

**J.K.:** "Als wethouder in Den Haag kon ik veel projecten ter bestrijding van eenzaamheid op gang helpen. Nu besteden wij de beschikbare Europese gelden aan het steunen van bibliotheken die veel op dit gebied kunnen betekenen. In leeszalen en ontmoetingsruimten komen bijv. veel jonge weduwen en anderen met een klein eigen netwerk, samen."

**VRAAG VANUIT DIACONAAL PROJECT IN WOERD:**

**Wij hebben ook een kindpakket. Wordt dat nu door de overheid overgenomen?**

**J.K.:** "Nee! Er zijn gelukkig veel private initiatieven die zich richten op hulp aan kinderen. En er zijn landelijke fondsen, zoals Sport- en Cultuurfondsen en de stichting Leergeld die

Jellejetta Klijnsma (Hoogeveen, 1957): "Ik wil vanmorgen inzoomen op diaconie, een onderwerp dat aansluit op mijn werk: als staatssecretaris heb ik nl. ook 'armoedebestrijding' en 'schuldhulpverlening' in mijn portefeuille." (Foto ANP)

ook lokaal vertegenwoordigd zijn. Aan het 'Plakselpotje', het landelijk kindproject, doen één op de acht Nederlandse gemeenten mee, waaronder Woerd."

**VRAAG VANUIT DE ST. EGIDIOGEMEENSCHAP:**

**Voor ons is diaconie nauw verbonden met het geloof. Is dat bij u, in uw werk als staatssecretaris, ook het geval?**

**J.K.:** "Ja, mijn geloof speelt zeker mee, hoewel ik niet meer, zoals vroeger, naar de kerk ga. Vanuit mijn geloof vind ik het belangrijk dat je in je leven veel voor mensen doet. Zo was ik ambassadeur van het Lilianefonds. Nu mag ik, als staatssecretaris, geen vrijwilligerswerk meer doen."

DE CONGRESKOMMISSIE MAAKTE DEZE BEKNOPTTE SAMENVATTING VAN INLEIDING, VRAGEN EN ANTWOORDEN M.B.T. HET GESPREK MET STAATSECRETARIS KLIJNSMA.

*"LATEN WE EERLIJK  
ZIJN: ALS HET OM HET  
GROTE VLUCHTELIN-  
GENPROBLEEM GAAT,  
WORDT DE STEM VAN  
DE BISSCHOPPEN NODE  
GEMIST."*

SPECIAL  
FAL

# DE DIACONALE ZENDING VAN DE KERK

OM HET THEMA "DIACONIE IN DE KNEL" GOED TE KUNNEN BESPREKEN, MOETEN WE EERST ZEGGEN WAAR HET BIJ DIACONIE OM DRAAIT EN WAT ER VOOR KERK EN GELOOF BIJ DE DIACONIE OP HET SPEL STAAT. DAARNA MOETEN WE KIJKEN WAAR HET KNELT. IK MOET DAAR METEEN AL IETS BIJ ZEGGEN. TEGENWOORDIG HEBBEN WE HET TELKENS OVER DE CRISIS: DE CRISIS IN DE KERK, DE CRISIS IN DE SAMENLEVING, DE VLUCHTELINGENCRISIS, DE FINANCIËLE EN ECONOMISCHE CRISIS. IK VAT "DIACONIE IN DE KNEL" NIET IN DIE RICHTING OP. OP DE EERSTE PLAATS OMDAT IK VREES DAT HET WOORD "CRISIS" ANDERS OP DEN DUUR NIETS MEER BETEKENT. OP DE TWEDE PLAATS OMDAT IK BIJ DIACONIE EN CARITAS ZOVEEL TEKENEN VAN GEÏNSPIREERD LEVEN ZIE, DAT IK NIET EENS ZEKER WEET OF HET EEN GOEDE TITEL IS OM VAN "CRISIS IN DE DIACONIE" TE SPREKEN. ER ZIJN PLAATSEN WAAR DE DIACONIE OF CARITAS NOG HET ENIGE VAN DE KERK IS DAT GOED FUNCTIONEERT. IK NEEM DE TITEL IETS NUCHTERDER: WAAR KNELT HET IN DE DIACONIE, WAAR DREIGT ZE VOOR VERKEERDE DOELEINDEN GEBRUIKT TE WORDEN? WAAR WORDT ER AAN HAAR WORTELS GEZAAGD? OP ÉÉN PUNT VIND IK DE SITUATIE WEL CRISISACHTIG IN ONZE KERK. MAAR DAAR HOORT U NOG WEL VAN.

**WAAR GAAT HET OM IN DE DIACONIE?** Bij diaconie en caritas denkt iedereen op de eerste plaats aan de armenzorg, de verpleging van de lijfelijk en psychisch zieken, onderwijs aan mensen die daar geen geld voor hebben, bijstand aan mensen in financiële nood en schulden, enzovoorts. Dat is inderdaad de alledaagse betekenis van het woord. Maar er komt iets meer bij kijken.

Ik ga uit van het feit dat in de documenten van het Tweede Vaticaans Concilie, in *Lumen Gentium* maar ook in andere constituties en decreten, gesproken wordt over een tweevoudige zending van de kerk. Aan de ene kant is daar de verkondiging van het geloof, de hoop en de liefde: de christelijke boodschap, die de mensen wil verlokken bewust deel te nemen aan de *love story* tussen God en de mensen, waarvan we deel uitmaken.

Aan de andere kant is er de inzet voor een samenleving die doordeesemd raakt van evangelische waarden. Dus dat het komt tot een barmhartige en rechtvaardige samenleving. Daar is het doel niet direct de bekering van de mensen tot het christelijk geloof, al wordt dat iedereen natuurlijk van harte gegund, maar de realisering van een meer menswaardige en humane samenleving. Ik voor mij betrek deze tweede zending ook op ons thema: het gaat om de diaconale zending van de Kerk.

Op het niveau van deze zending zoekt ons geloof contact met de politieke, de economische, de sociale en culturele werkelijkheid: opdat het er rechtvaardiger en barmhartiger toegaat. De hulp aan mensen in nood is een van de wijzen om aan die zending te gehoorzamen. Maar er zijn meer wegen. Om misverstanden te voorkomen: het gaat er niet om dat de kerk politieke en economische macht nastreeft. Integendeel, de kerk erkent de relatieve autonomie van het politieke en economische en culturele. Via haar leden neemt de kerk deel aan die processen en daarbij is het zuilsysteem met een katholieke zuil een van de mogelijkheden. Groot-Brittannië heeft nooit een katholieke zuil gekend, als het gaat om een politieke partij of vakbond. Het Tweede Vaticaans Concilie hield zich buiten de kwestie, welke van de twee de meest gewenste situatie is. Het gaat er ook niet om, te beweren dat de kerk slechts de gevende partij is, als



*Dr. Jozef B.M. Wissink (Keijenborg, 1947) studeerde theologie in Utrecht en in de VS. In 1977 werd hij in het aartsbisdom Utrecht priester gewijd. In 1983 promoveerde hij op een proefschrift over Karl Barth. Van 1999 tot 2012 was hij theologie-hoogleraar in Tilburg. Hij is ook actief als pastor in Maartensdijk.*

het gaat om te helpen komen tot een barmhartige en rechtvaardige samenleving, al heeft de kerk zeker veel te bieden. Maar ze is ook leerling.

Ik zal voor de rest de term 'diaconie' met name gebruiken voor de hulp van de kerk of van groepen christenen aan personen of groepen in nood, maar ik houd zo op voorhand het verband in het oog met de problemen van de maatschappij op al haar niveaus.



### DIACONIE ESSENTIEEL VOOR KERK-ZIJN: EEN KNELPUNT VANUIT DE KERK.

Het Tweede Vaticaans Concilie spreekt dus over twee zendingen van de kerk of eventueel de twee kanten van de ene zending van de kerk: Het geloof wekken en voeden én streven naar een barmhartige en rechtvaardige samenleving. Die twee hangen nauw samen en als er één wegvalt, gaat het met de hele zending van de kerk en dus met heel de kerk mis. Dat wordt niet altijd beseft, niet door rechts, niet door links en niet door het midden binnen de kerk. Ik noem een voorbeeld.

De toenmalige Rotterdamse predikant At Polhuis, die zijn sporen op het gebied van het bestuderen en stimuleren van diaconie echt verdiend heeft, baarde in 2005 opzien, toen hij en zijn kerkenraad besloten te stoppen met de diaconie in de gemeente. Het argument was duidelijk: de kerk is totaal aan het vergrijzen en daarom zetten we helemaal in op prediking, catechese en evangelisatie, want als er geen kerk meer is, is er ook geen diaconie meer. Eerst zielen winnen en dan komt de diaconie terug.

Ik heb geen reden om te twijfelen aan de waarneming van de crisis: op het katholieke erf is de krimp en de vergrijzing zeker niet minder dan op het protestantse erf. En toch gaat het zo niet. Ik neem Polhuis als een stem ter linkerzijde binnen de kerken. Aan de rechterzijde horen we precies hetzelfde. Van bisschop Gijsen was bekend, dat hij pleitte voor een totale inzet op liturgie en catechese, omdat hij daar de gezondmaking van de kerk van verwachtte. De ziekte wordt dan gezocht op het niveau van het bederf van de doctrine en van het ritueel. Daarmee was overigens inderdaad best wat mis, maar de vraag aan hem moet postuum zijn: of diaconie niet ook tot gezondmaking van de kerk kan leiden. Ik bedoel: waar we de arme echt ontmoeten, kunnen ook teksten van de Schrift nieuw gaan spreken, kan geloven existentieel vlees op de botten krijgen.

### EVANGELISATIE VANWEGE DE KRIMPSITUATIE VAN DE KERK IN EUROPA

Het is in dit verband interessant om naar de apostolische adhortatie *Evangelii Gaudium* te kijken. Deze tekst is de verwerking van een niet erg bijzondere bisschoppensynode over de evangelisatie. Het thema van de evangelisatie is mede ingegeven door de krimpsituatie van de kerk in Europa, al is het natuurlijk ook een blijvende essentiële activiteit van de kerk. Ik denk dat er onder de aanwezige bisschoppen ook wel geweest zullen zijn, die de positie van At Polhuis zouden delen. Het is de gewoonte dat pauzen na de synode een stuk over het thema uitgeven met gebruikmaking van de discussies in de aula. Paus Franciscus schrijft een stuk over evangelisatie, maar hij mengt er centrale concepten uit de sociale leer van de kerk

doorheen en ook enkele concepten uit de Argentijnse vorm van bevrijdingstheologie. God en de armen worden vaak in één adem genoemd. De armen zijn namelijk echt anderen en wie hen over het hoofd ziet, zal ook God wel niet echt als Ander ontmoeten. Bovendien is een kerk die de vreugde preekt, maar die niet laat leiden tot een hartelijke en solidaire omgang met de armen, een contragetuigenis: die vreugde zal wel niet echt wat voorstellen of samenvallen met de geluksgevoelens van de verzadigde rijken.

Ik voeg hier ook graag het verhaal toe, dat mijn collega Bernard Höfte me vertelde over zijn ervaring in Zuilen, een gemiddeld wat armere wijk van Utrecht. Hij signaleerde in de kerk, dat de groep van kerkgangers inderdaad vergrijsd was. Hij dacht toen: ik kan het die mensen niet aandoen, dat ik ze oproep om de diaconie nieuw leven in te blazen. Omdat hij zelf, als methodische aanpak van pastoraat, een voorstander was van in de wijk zijn en met het leven van de wijk meelevend, bezocht hij allerlei bijeenkomsten in de wijken. Tot zijn verrassing trof hij bij de meeste van die bijeenkomsten zijn oude en vergrijsde parochianen aan. En ineens beseftte hij het: "Die mensen zijn als gelovigen en wijkpersonen allang bezig met de diaconie, maar als parochie zagen we het niet en die mensen zelf zagen het ook niet. Ze deden het gewoon. Misschien is het enige dat we als kerk moeten doen: zorgen dat ze van elkaar weten waar iedereen mee bezig is en dat we als kerk expliciet zeggen hoe goed de gemeenschap al bezig is en dat men best gebed mag vragen voor al die dingen waar men mee bezig is." Mijn punt is, dat een gemeenschap nooit te oud is voor diaconie. Misschien wel voor het overleefd houden van allerlei werkgroepen en vergaderingen, maar dat is niet hetzelfde.

Ik zei dat men deze visie op de diaconie als behorend tot de essentie van de kerk niet alleen ter linkerzijde aantreft. Daar kan ik als voorbeeld paus Benedictus noemen: in zijn encycliek *Deus Caritas* zegt hij met evenzoveel woorden dat dit zo is en weigert hij een rangorde aan te brengen tussen verkondiging, liturgie en diaconie.

**DIACONIE TEMIDDEN VAN ANDERE MAATSCHAPPELIJKE ACTOREN. EEN TWEDE KNELPUNT.** Zestig jaar geleden realiseerde de katholieke kerk haar taak van het doordeesemen van het hele leven met evangelische waarden nog via een complete zuil. Ik heb geen heimwee naar die tijd. De zuil had een aantal nadelen. Die zijn in de zestiger en zeventiger jaren zo duidelijk geworden, dat de zuil er voor een groot deel aan bezweek. Hetzelfde gebeurde trouwens met de gereformeerde zuil en met de sociaaldemocratische zuil. Het voordeel van de zuil was, dat daar het geheel van het leven bestreken werd. De economie via vakbonden en werkgeversverbanden, de cultuur via een heel stelsel van onderwijs en via allerlei verenigingen voor sport en toneel, bibliotheken enzovoorts. De politiek via een eigen politieke

partij. De zuil hoeft van mij niet terug te komen (en daar is ook weinig kans op trouwens) maar als kerk moeten we wel oog blijven houden voor het geheel van het menselijk leven.

Daar doen zich een aantal dingen voor, die diaconie in de knel kunnen brengen of die juist gelegenheden en kansen oproepen. Allereerst is daar de verhouding tussen professionals en vrijwilligers. De kerkelijke diaconie is overwegend een zaak van vrijwilligerswerk. Hoe verhoudt zich dat en hoe zal zich dat gaan verhouden tot het werk van professionals, zoals die werkzaam zijn in sociale diensten, ziekenhuizen, hulpverleningsinstituten enzovoorts? De kwesties zijn gemiddeld goed oplosbaar, behalve wanneer ze verontreinigd worden. Dat laatste gebeurt, wanneer een bezuinigende overheid ertussen komt en vrijwilligers gebruikt om te bezuinigen op professionals. Het is juist zaak, om te gaan zien, waar de kracht van elk der beide bedoelde groepen ligt.

Ik noem een professional iemand, die op grond van opleiding, kennis en ervaring en wijsheid weet, waarom hij/zij doet, wat hij/zij doet en op grond daarvan redelijk betaald dient te worden voor zijn/haar werk. Dat betekent niet dat een vrijwilliger nooit weet, waarom hij/zij iets doet. Sommige vrijwilligers doen van nature vrijwel altijd het goede en kunnen ook nog zeggen, waarom hun dat het beste lijkt. Maar je mag het niet van hen verwachten, als vrijwilliger.

Wanneer situaties een hoge mate aan gecertificeerde deskundigheid vragen, ligt het voor de hand daar professionals voor vrij te maken. Wanneer ik geopereerd moet worden en dat gebeurt op grond van bezuinigingen door een aantal goede vrijwilligers, is er wat misgegaan met de gezondheidszorg. Maar vrijwilligers hebben ook een kracht. Soms wordt die expliciet erkend. Dat is op veel plaatsen gebeurd, waar het grote landelijke project "Schuldhulpmaatje" van start is gegaan. Een van de burgemeesters van die plaatsen heeft de aanvulling van de vrijwilligers op de professionals zo verwoord: "Onze ambtenaren bij de sociale dienst staan zo strak geprogrammeerd, dat ze aanvulling behoeven als het gaat om de hoeveelheid tijd die de cliënten nodig hebben en op de persoonlijke aandacht die cliënten nodig hebben." Ik vrees dat deze burgemeester helemaal gelijk heeft. Ik bedoel: in mijn bepaling van wat een professional is, heb ik niet opgenomen, dat hij of zij weinig tijd heeft en dat hij of zij zich niet met telkens weer een mens kan bezig houden. Maar dat een vrijwilliger niet volgens een strak schema werkt, is zeker een kracht en wanneer die vrijwilliger zich richt op deze persoon, met wie hij of zij nu optrekt, dan is dat iets waar schrijnende behoefte aan is bij heel veel mensen. Juist een nummer te zijn in de kaartenbak betekent voor onze armen vaak dat hun gevoel, dat ze overbodig en slechts tot last zijn bevestigd wordt.

### CHRISTENEN HELPEN NIET SLECHTS CHRISTENEN, MAAR MENSEN IN NOOD

Een ander speelveld, waarop de diaconie terecht komt is dat van de politiek. Het gaat dan om de contacten met de overheid op haar verschillende niveaus. Die relatie hoor je mijns inziens altijd met twee woorden te omschrijven: kritische samenwerking. Aan de ene kant mag de diaconie zich niet voor politieke doeleinden laten misbruiken en heeft zij een eigen boodschap aan de overheden, aan de andere kant willen we als groepen van gelovigen een positieve bijdrage leveren aan de humanisering van de samenleving en hoort ook samenwerking dus op het repertoire te staan.

Op plaatselijk niveau zijn de afgelopen jaren veel vormen van samenwerking ontstaan met de lokale overheden in het kader van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en ook bij de vele Schuldhulpmaatjes-projecten. Ten aanzien van de nationale overheid is de relatie de laatste decennia tamelijk kritisch. De afbraak van de sociale-welzijnsstaat en het achterwege blijven van een actieve anti-armoedepolitiek hebben de vragen rondom armoede voor een deel van de politieke agenda afgevoerd en hoger op de kerkelijke agenda geplaatst.

De kerken nemen de zorg voor de mensen die leven in armoede ernstig. En vrijwel alle diaconieën en Caritas-verenigingen zijn er daarbij van overtuigd dat je daar te hulp moet schieten zonder discriminatie naar religieuze overtuiging. Ik bedoel: christenen helpen niet slechts christenen, maar mensen in nood. Tegelijk vinden de kerken, dat de overheid hier ten onrechte afzijdig blijft.

Sinds we weten dat de oorzaak van armoede niet slechts domme pech of eigen schuld is, maar dat er ook maatschappelijke oorzaken zijn (en schuld van anderen), heeft de politiek een verantwoordelijkheid in deze. Vandaar dat er de laatste tien jaren om de twee jaar een monitor verschijnt over de hulp, die diaconieën en Caritas-verenigingen geven in geld en tijd aan mensen en op welke problemen zij stoten. Tezamen met de armoede-onderzoeken van het CBS en SCP wordt het voortdurend duidelijk: de armoede neemt toe in ons land. Eén op de tien huishoudens moest in 2013 leven met een inkomen onder de lage-inkomensgrens, en dat is een lage grens!

Ook stoot men op de af en toe ten hemel schreiende gevolgen van de fraudewet voor de mensen die recht hebben op een uitkering. Criminelen zijn pas schuldig na veroordeling, uitkeringsgerechtigden zijn schuldig tenzij ze hun onschuld kunnen bewijzen en worden soms gestraft voor fouten van de uitkeringsinstantie. Soms komt dat weer goed, maar ondertussen moet er voor zo iemand ingesprongen worden. De meeste criminelen hebben namelijk wel reserves, maar de gemiddelde uitkeringsgerechtigde niet. U hoort het kritische uit de tweeslag: kritische samenwerking. Dat neemt niet weg, dat ook het aanbod tot samenwerking overeind blijft.

In de context van de diaconie gaat het ook om geld. Niet alleen om het geld dat verstrekt wordt aan mensen in nood, in de vorm van giften of leningen, maar ook het geld dat nodig is om de diaconale instituties te onderhouden. Met name op het nationale niveau zit daar de diaconie klem. U hebt ongetwijfeld vernomen dat het bureau van DISK zijn deuren heeft moeten sluiten. Daar speelt in mee, dat de kerken financieel in de krimp zitten, waarbij met name de rooms-katholieke kerk de grote landelijke organisaties nauwelijks meer steunt en dat de fondsen gemiddeld wel projecten ondersteunen, maar niet de organisatie die de projecten aanvraagt. Sommige fondsen zijn daar wettelijk toe verplicht, bij andere is dat een eigen keuze.

Als je dus geen directeur meer kunt betalen om die projecten te werven, stukt de structuur. Als je dan zo'n instituut moet opheffen, zie je ineens wat je gaat missen. Want vanuit DISK ging veel gebruiksmateriaal naar de diaconieën en caritas-verenigingen voor gebruik; het was een kenniscentrum, dat de universiteiten en hogescholen stimuleerde om ook de diaconiewetenschap in stand te houden en deze kennis vervolgens bemiddelde naar de basis; tweejaarlijks werd, zoals gezegd, het onderzoek georganiseerd naar wat diaconieën en caritas-verenigingen deden, er werden analyses gemaakt van wat politieke besluiten voor de onderkant van de samenleving betekenden enzovoorts, enzovoorts.

Met name bij de RKK bleek plotseling dat er voor deze tak van kerkelijk werk nauwelijks een landelijk instituut was, omdat we ondertussen weer veel meer zeven bisdommen zijn geworden dan één landelijke kerkprovincie. Momenteel wordt vanuit diverse plekken geprobeerd om gedeelten van het werk dat DISK deed toch op te vangen. Wanneer ik daarbij zie wat we aan de katholieke kerk op dat vlak aan het ondernemen zijn, word ik wel jaloers op de PKN en hun organisatie voor landelijke ondersteuning op allerlei vlakken. Maar bisschop De Korte en het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB) verdienen wel steun bij hun poging om iets van het landelijk adres voor de RKK overeind te houden. Ik denk dat ook de bisschoppenconferentie zo'n steunpunt echt nodig heeft. Laten we eerlijk zijn: als het om het grote vluchtelingenprobleem gaat, wordt de stem van de bisschoppen node gemist.

### DE DIACONIE AAN DE BASIS EN DE FUSIES VAN

**PAROCHIES** Binnen de katholieke parochies wordt het diaconale werk structureel gemiddeld onder twee noemers uitgevoerd: aan de ene kant door PCI's en aan de andere kant door groepen die in sommige bisdommen MOV heten (Missie-Ontwikkeling-en-Vrede), maar die elders ook iets

andere namen hebben. Soms liep de scheidslijn langs de verdeling tussen plaatselijke hulp aan mensen in nood en het internationale netwerk van hulp aan mensen in de Derde Wereld. Soms was de MOV actief in verband met het grote politieke debat, terwijl de caritas zich daar verre van hield. Soms waren MOV-mensen heel actief met armoedebestrijding ter plaatse en kregen ze daar geld voor van de Caritas. Wanneer beide groepen levendig waren, kwam het vanzelf tot samenwerking waar er overlap was. En ook waar beide groepen slecht functioneerden, heerste er soms diepe vrede. Die van het kerkhof.

In de inleidende tekst voor deze samenkomst wordt de vraag gesteld of de diaconie niet ook hevig in de knel komt door de grote reorganisaties die op dit moment plaats vinden in de parochie-organisatie. Men doelt ongetwijfeld op de fusies van parochies die bijna overal worden doorgevoerd. Ik wil op die vraag graag ingaan, omdat ik wil dat we daar nuchter naar kijken. Het antwoord op die vraag is namelijk ingewikkelder dan menig tegenstander van fusies en kerksluitingen zou denken.

Ik heb in het begin van dit jaar enige tijd beroemdheid verkregen omdat ik aan kardinaal Eijk verweet dat hij de krimp en de financiële situatie van de kerk gebruikte voor een kerksluitingspolitiek, gecombineerd met een reactionaire agenda. Ik heb die kritiek nog steeds. Dat betekent niet dat ik zou denken, dat we gewoon door kunnen gaan, zoals we deden. Wanneer er in een kerkgebouw in het weekend nog zo'n 25 mensen samenkomen voor de vieringen, dan kan men met dat groepje beter naar een zaaltje verhuizen van de pastorie of van een parochiecentrum of in het dorpscafé of in de plaatselijke protestantse kerk, wanneer die het nog wel houdt. Waar ik tegen protesteerde was dat men bij het sluiten van kerken niet echt in gesprek gaat met de mensen ter plaatse, over of en hoe zij verder denken te kunnen en wat de betekenis van het kerkgebouw kan zijn voor de plaatselijke gemeenschap. Daarbij kan het soms wel op voorhand duidelijk zijn, dat de plaatselijke geloofsgemeenschap het gebouw niet meer kan handhaven.

#### **NIEUWE KANSEN, IDEEËN, PLANNEN, MET NIEUWE ENERGIE**

Maar nu terug naar de vraag: hoe gaat het met de diaconie in de gefuseerde mega-parochies. Ik heb daar geen uitvoerig onderzoek naar gedaan, maar naar wat ik verneem uit het veld, is het antwoord wisselend per situatie. Op plaatsen, waar aan de gelovigen gemeld wordt, dat men zich voortaan aan kan sluiten bij het eucharistisch centrum elders, stort alles in, wanneer men zich daarbij neerlegt. Misschien was er nog weinig leven over of misschien zijn het verdriet en de woede zo groot, dat men slechts kan afhaken. Dat komt voor. Maar er zijn ook plaatsen, waar er juist op het gebied van de diaconie door de fusie nieuwe energie ontstaat. Daarbij kunnen verschillende factoren een rol spelen.

Een eerste factor is, of de nieuwe hoofd-parochiële Caritasinstelling (PCI) de afdelingen bij elkaar brengt en een gedachte-uitwisseling tot stand laat komen over wat men in de eigen plaatsen als uitdagingen en kansen ziet. Als het lukt om dat een eerlijk gesprek te laten zijn, komen mensen op nieuwe ideeën of op plannen tot samenwerking.

Een tweede factor is dat het tot uitwisseling komt tussen een stedelijk centrum en de omliggende dorpen. Ik heb gehoord van een vergadering, waarin na een verslag uit de stad de dorpen reageerden met de opmerking dat zij geen drugsproblemen hadden. Het simpele antwoord van de stedelijken: "dat zal wel kloppen, jullie kinderen komen bij ons spuiten en slikken". Dat bracht een schrikreactie teweeg, maar vervolgens een grote openheid.

Nog een andere factor: in sommige dorpen waren de oude PCI's soms bemand door fondsbeheerders. Die vonden de nieuwe situatie minder interessant. Men zocht toen voor de plaatselijke caritasactiviteiten nieuwe sociaal actieve mensen en gaf ze de vrije hand. Ook dat levert een toename van activiteiten en ook energie op.

De moeilijke fusies leveren met andere woorden ook nieuwe kansen op. Ondertussen zijn vanuit mijn opsomming van factoren al een aantal criteria af te leiden, die voorwaarde zijn voor succes of mislukking. De eerste is dus dat de nieuwe PCI zich niet opstelt als baas, die wil gaan uitmaken wat er ter plaatse moet gebeuren en uw geld, dat bent u kwijt. De tweede is dat de nieuwe PCI het tot echte uitwisseling laat komen. De derde is, dat er op alle niveaus moet worden gezocht naar de juiste mensen op de juiste plaats. Op lokaal niveau kunnen doeners nu soms beter uit de voeten dan voorheen, op hoger niveau zijn bestuurders, inspiratoren en facilitators nodig.

Diaconie komt vaak in de knel en er zijn een boel problemen op te noemen. Aan de andere kant hoop ik dat u aan de stemming van mijn verhaal ook iets overhoudt van: het bruist daar ook op veel plaatsen. En natuurlijk iets van: er is werk aan de winkel. De laatste weken gaat het nieuws voor een groot deel over de vluchtelingen, die met name uit Syrië en daarnaast Afghanistan, Iran en Eritrea naar Europa komen. Ik heb u al gezegd dat ook de armoede onder de autochtone bevolking toeneemt. Er is dus werk aan de winkel.

***IK WIL ER ALS SLOTOPMERKING AAN TOEVOEGEN, DAT DIACONIE OOK ZO'N MOOI WERK IS. WIE MENSEN IN DE KNEL ONTMOET, WORDT DAAR VAAK RIJK VAN. DAT IS OOK U VAN HARTE GEGUND.***

ROND HET MIDDAGUUR WERD EEN PANELDISCUSSIE GEHOUDEN OVER DE ACTUELE THEMA'S ALS DE VLUCHTELINGENCRISIS EN DE ZWAKKER WORDEN SITUATIE VAN MENSEN DIE LEVEN OP OF ONDER HET BESTAANSMINIMUM. DEZE DISCUSSIE WERD GELEID DOOR MARIËNBURGVOORZITTER HENK BAARS.

**HENK BAARS:** “Waar blijven wij als r.-k. kerk? Italië heeft inmiddels op aandringen van de r.-k. kerk, al veel vluchtelingen opgenomen. Waarom heeft Nederland dit niet gedaan?”

**Henk Meeuws:** “Ik zie twee oorzaken: de katholieken houden zich op dit moment vooral bezig met het reorganiseren van kerkplekken, met intern overleven en met het op orde houden van kerkelijke zaken. En er is een diasporasituatie, die Italië niet kent.”

**Gerard de Korte:** “Toen de vluchtelingenstroom op gang kwam, hebben de r.-k. bisschoppen en de PKN alle gelovigen opgeroepen de vluchtelingen te helpen. Aanvankelijk koos het COA voor grote opvangplekken waar grote groepen opgevangen konden worden. Pas nu wordt ook uitgezien naar kleinere plekken zoals kerken. De Nederlandse situatie verschilt van die in Duitsland, waar de kerken geld van de overheid krijgen en ruimten beschikbaar kunnen stellen. Wij hebben steeds minder middelen.”

**Rian Ederveen:** “De particuliere betrokkenheid om te helpen is heel groot. Op mijn reis van Lesbos naar Hongarije heb ik veel hartverwarmende initiatieven gezien. Het is jammer dat het COA naar de kerken toe terughoudend is; ze worden nog weinig gezien als partner van de overheid. De kerken moeten zelf het initiatief nemen om bij politici in beeld te komen, en meedoen met vluchtelingendebatten. ‘Kerk-in-actie’ heeft een voorbeeldbrief geschreven voor burgerlijke gemeenten om zichzelf aan te bieden voor vluchtelingenopvang.”

**Herman Noordegraaf:** “De kerken komen niet vanzelf op het netvlies van de overheid. Vanuit ‘Kerk in Actie’ is een voorbeeldbrief opgesteld voor de gemeenten, waarin de kerken zichzelf aanbieden voor hulp.”

**HENK BAARS:** “Verwacht wordt dat van de vluchtelingen de helft uit Syrië en een kwart uit Ethiopië komt. Zij zullen een status krijgen. Maar wat zal er gebeuren met het kwart van de vluchtelingen dat op straat terecht komt? Ongedocumenteerden zullen steeds opnieuw hulpaanvragen blijven indienen. Gelukkig zijn veel gemeenten bereid om méér te bieden dan alleen een bed, bad en brood. De armoede in Nederland is nog steeds niet uitgebannen!”

**Rian Ederveen:** “Syriërs krijgen wel een status. Maar de kans is dat ze na vijf jaar eventueel weer op straat worden gezet. Kan dat wel? Is het dan weer veilig? Statushouders

**Mariënburgvoorzitter Henk Baars (l.) leidt de paneldiscussie, waaraan deelnemen v.l.n.r.:**

*Mw. Rian Ederveen*, werkzaam bij de stichting LOS (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt). Deze biedt sinds 2003 een netwerk voor mensen zonder verblijfsvergunning.

*Prof. Dr. Herman Noordegraaf*, bijzonder hoogleraar en docent voor diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit, waar predikanten en geestelijk verzorgers worden opgeleid. Hij is ook de theoreticus m.b.t. de diaconie van STEK in Den Haag. Zijn statement: “*Diaconie is wezenlijk voor het predikantschap*”.

*Drs. Hans van Vliet*, commissioner, territoriaal commandant bij het Leger des Heils. Hij zet het werk voort van Majoor Boshard die eens heeft gezegd “*God dienen is mensen dienen, en mensen dienen is God dienen*”.

*Mgr. Dr. Gerard de Korte*, bisschop van het bisdom Groningen-Leeuwarden. In het bisschoppencollege is hij ook de referent voor Kerk en Samenleving, en de referent voor de Oecumene.

*Dr. Roeland van Geuns*, lector Armoede en Participatie aan de Hogeschool van Amsterdam. Doet onderzoek naar schulden en schuldhelpverlening om daarmee het onderwijs voor de toekomstige hulpverleners te voeden. “*Het grootste probleem rond de armoedeproblematiek is dat het systeem onvoorstelbaar ingewikkeld is. De overheid is tegelijkertijd hulpverlener, maar ook de grootste schuldeiser. Dat is een tegenstelling*”.

*Dr. Henk Meeuws*, theoloog, gepromoveerd op: “*Diaconie – Van grondslagenonderzoek tot een pleidooi voor een diaconale mystagogie*.” Wanneer hij zich bezint op hoop, geloof en liefde, komt hij op basis van zijn overtuiging en ervaring uit bij ‘diaconie’. “*De meest elementaire voeding voor je geloof vind je bij de minsten in tel*”.

# DIACONIE TER DISCUSSIE

SPECIAL  
FACAL





krijgen alle aandacht, maar voor velen is er zelfs geen bed-bad-brood geregeld. In verschillende gemeenten is er niets. Bed-bad-brood moet er zijn. Dus er zijn altijd hulporganisaties nodig.”

**Roeland van Geuns:** “De stijging van het armoedepercentage is hoger dan verwacht. Er wordt van ‘armoede’ gesproken als het inkomen onder de bijstandsgrens ligt. Waarschijnlijk gaat het om 10% en niet om de verwachte 8%. Volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zou de stijging stoppen, maar dit is nog niet gebeurd. Het aantal bijstandsgerechtigden hangt o.a. af van de arbeidsmarkt en de werkgelegenheid. Probleem is dat de mensen zelf huur- en zorgtoeslagen moeten aanvragen. Sommigen hebben te maken met 20 à 30 verschillende zaken die allemaal apart moeten worden aangevraagd (huurtoeslag, zorgtoeslag en ga zo maar door) en waarbij aan verschillende eisen voldaan moet worden. Voor ongeletterden en verstandelijk beperkten is het invullen van de aanvraagformulieren niet te doen. Zij hebben ook geen netwerk. Hulp van vrijwilligers is noodzakelijk geworden, maar zij worden dikwijls het verlengstuk van de professionals. Zo is er geen luisterend oor meer. Kortom, er is een verandering van het systeem nodig.”

**Hans van Vliet:** “De lagere inkomens ondervinden ook problemen op de huurmarkt. Wie uit de gevangenis komt, kan bijv. geen huis huren. Ook voor huisvesting moeten stapels papieren worden ingevuld. De politieke invloed van christenen verdwijnt naar de achtergrond, en ook bij niet-christelijke partijen wordt geen gehoor gevonden. Bij welke politieke partij kun je nog terecht?”

**Henk Meeuws:** “Ik zou zeggen: de SP.”

**Herman Noordegraaf:** “Je moet alle politieke partijen daarop aanspreken!”

**HENK BAARS:** “De r.-k. diaconie is, vergeleken met de

protestantse wijkdiaconieën, onzichtbaar. De PCI’s lijken wel op hun geld te zitten.”

**Gerard de Korte:** “De parochies kennen een Parochiële Caritasinstelling (PCI) voor individuele noden, en Missie-, Ontwikkelings- en Vredesgroepen (MOV) voor projecten in de wereld. Soms subsidieert een PCI een MOV-activiteit. We doen wel aan armoedebestrijding, maar de kerk heeft te weinig middelen meer voor het aanstellen van beroepskrachten en er is geen eenduidige visie. De bisdommen willen wel kerkelijke steunpunten in leven houden. Daarom zijn er impulsdagen en reikt ieder bisdom jaarlijks een diaconale prijs uit. De PKN, en ook de diaconie van de PKN, is landelijk georganiseerd. De r.-k. kerk is echter gedecentraliseerd, verspreid over zeven bisdommen, waardoor de mogelijkheden voor landelijke presentie en aansturing veel beperkter zijn.”

**Henk Meeuws:** “Zowel de landelijke als de diocesane aansturing worden steeds minder. Een centrale regie ontbreekt. Tot wie moet je je lokaal richten?”

**Hans van Vliet:** “Bij ons is de diaconie stevig georganiseerd. De 380 vestigingen van het Leger des Heils bieden gericht hulp. Ik wil wel opgemerkt zien, dat er bij de PKN een gigantische reserverekening bestaat.”

**HENK BAARS:** “Is die reserverekening van de PKN van 1 miljard ook bestemd voor diaconie?”

**Herman Noordegraaf:** “In de structuur van bestuurlijke organen binnen de PKN zit de diaconie verankerd. Maar bij de PKN is de diaconale infrastructuur wel minder geworden; we beschikken slechts over vijf formatieplaatsen voor diaconie. Verdamp de infrastructuur, dan kan de diaconie zich niet verder profileren. Er is geormerkt geld dat meer ingezet moet worden om de infrastructuur te verbeteren.”

**HENK BAARS:** “Over twee weken organiseert de PKN een Diaconale Dag. Zouden de kerken niet gezamenlijk zo’n dag kunnen organiseren?”

**Hans van Vliet:** “Zowel de PKN als de r.-k. kerk doen al veel voor de armen, en organiseren ook ontmoetingsbijeenkomsten. Kerken worden steeds laagdrempeliger. Er zouden nog meer kerkdeuren open moeten, zodat de mensen weten dat we er zijn voor de samenleving.”

**Gerard de Korte:** “De PKN organiseert ook landelijke dagen voor diakens. De r.-k. kerk kent echter geen diakens met eenzelfde taak als de diakens binnen de PKN. Zowel catechetisch als diaconaal en ook oecumenisch valt er voor de r.-k. kerk nog een wereld te winnen. Ik ben bereid mij hiervoor in te zetten.”

**Henk Meeuws:** “Ik zou een gezamenlijke diaconale dag toejuichen. Dat zou dan geen dag met sprekers moeten worden, maar een creatief ingevulde dag die een beroep doet op de fantasie, bijv. op een vasten- en onthoudingsdag samen een rondje rond Jericho lopen.”

**Vanuit het publiek:** “Ik mis een boodschap die inspirerend is en een boegbeeld. Kunnen we iets doen met het Jaar van Barmhartigheid, waarmee we ook laten zien dat we achter paus Franciscus staan? Laat als katholieke kerk je gezicht zien.”

**Gerard de Korte:** “De paus is al ons boegbeeld. Ik promoot overal zijn encycliek ‘Laudato Si’. En op verschillende plaatsen in het land zijn groepen die de encycliek bespreken.”

**Roeland van Geuns:** “Wenselijk is dat we gezamenlijk proberen om meer zichtbaar te worden; dat we duidelijk onze stem laten klinken met meer passie in onze boodschap; dat we vóór rechtvaardigheid zijn; dat we ongelijke kansen niet accepteren. Dat moeten we laten weten aan de kerken, aan de politiek en vele anderen. We moeten ons niet weg laten blazen. Soms moet je ‘terugschreeuwen’.”

**Vanuit de zaal:** “Er is ook diaconie binnen het CDA. Ik ben actief geweest binnen het CDA. Toen een vrouw in de bijstand niet kon studeren, schoten andere vrouwen haar te hulp. Voor eenvoudige hulpvragen kan men ook bij het CDA terecht, en niet alleen bij de SP.”

**Paul Bergmans vanuit de zaal:** Ik ben lid van een oecumenische vluchtelingenorganisatie. Een diaconale dag zou breed opgezet moeten worden, dus niet alleen de PKN en de r.-k. kerk, maar bijv. ook humanisten en pinkstergemeenten zouden om een bijdrage gevraagd kunnen worden.

**Henk Meeuws:** “Het is prima, om er velen bij te betrekken. Naarmate een samenwerking echter breder wordt, moet ook de eigen positie meer helder zijn. Dit om een ‘verwaterde algemeenheid’ te voorkomen. Wellicht zou zo’n dag ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de PKN georganiseerd kunnen worden, met een kerkelijke viering waarbij ook bijbelteksten worden ingebracht.”

**Gerard de Korte:** “Reserveer de oecumene voor de samenwerking tussen christenen. En ga de interreligieuze dialoog

aan met alle mensen van goede wil. De paus roept ons op om onze krachten te bundelen ten behoeve van de armen. Sluit bondgenootschappen, maar behoud de eigen wortels.”

**Herman Noordegraaf:** “Oecumene kan wel breder worden opgevat dan alleen de kerken die gezamenlijk de Raad van Kerken vormen.”

**De heer Voskuilen uit de Leidse Rijn:** “Er is geen gebrek aan diaconie. En de kerk heeft de maatschappij al doordoesemd, doordrenkt met christelijke waarden. Die worden ook door niet-christenen uitgedragen. Plak betere marketing op diaconie. Dit trekt ook jongeren. Die zullen komen als ze weten dat er diaconie is.”

**Gerard de Korte:** “In diverse bisdommen bestaan al M25-groepen van jongeren, en in het bisdom Utrecht bestaat ook Diaconaction.”

**HENK BAARS:** “Dit is dus een oproep om wel meer zichtbaar te zijn en in actie te komen. Ik wil nu tot slot aan de panelleden vragen wat zij als eerste gerealiseerd zouden willen zien.”

**Rian Ederveen:** “Religieuzen hebben vanaf de jaren ‘80 vanuit de r.-k. kerk vluchtelingen geholpen. Zo’n stap is nu ook nodig. Vluchtelingen zijn ook mensen met capaciteiten. Geef hun de ruimte, óók de mensen zonder status.”

**Herman Noordegraaf:** “De kerken zouden de diaconale infrastructuur moeten versterken, door plaatselijke en landelijke initiatieven beter met elkaar te combineren, waardoor een diaconale dwarslaag ontstaat.”

**Hans van Vliet:** “Als christenen moeten we staan voor ons geloof. We zitten niet in het verdomhoekje! We moeten ophouden met naar elkaar te wijzen, maar samen aan diaconie doen, te beginnen in de eigen straat en wijk. We moeten niet teveel praten, maar doen.”

**Gerard de Korte:** “De r.-k. kerk bestaat uit zeven bisdommen met honderden parochies die levende gemeenschappen moeten blijven, en die ook dienstbaar zijn, daartoe opgeroepen door een dienstbare Christus. Ook de liturgie moet daarbij gestimuleerd worden. Als je dat allemaal doet, komt dienstbaarheid vanzelf in beeld.”

**Roeland van Geuns:** “We moeten meer op ‘best practices’ gericht zijn. Er gebeurt al veel, maar we leren nog te weinig van elkaar. Laten we zó het einde van de armoede meer dichtbij brengen!”

**Henk Meeuws:** “Diaconie heeft ook met heil te maken. Vincent de Paul bracht jonge vrouwen bij elkaar en riep hen op om naar buiten te gaan, naar de sloppen en naar de kleine kinderen, want dáár is God. Dat wil ik allen toewensen. In Rotterdam bestaat een centrum dat exposuretrainingen geeft, wat je eigen geloven kan versterken.”

# DE DIACONALE ONTMOETINGSMARKT

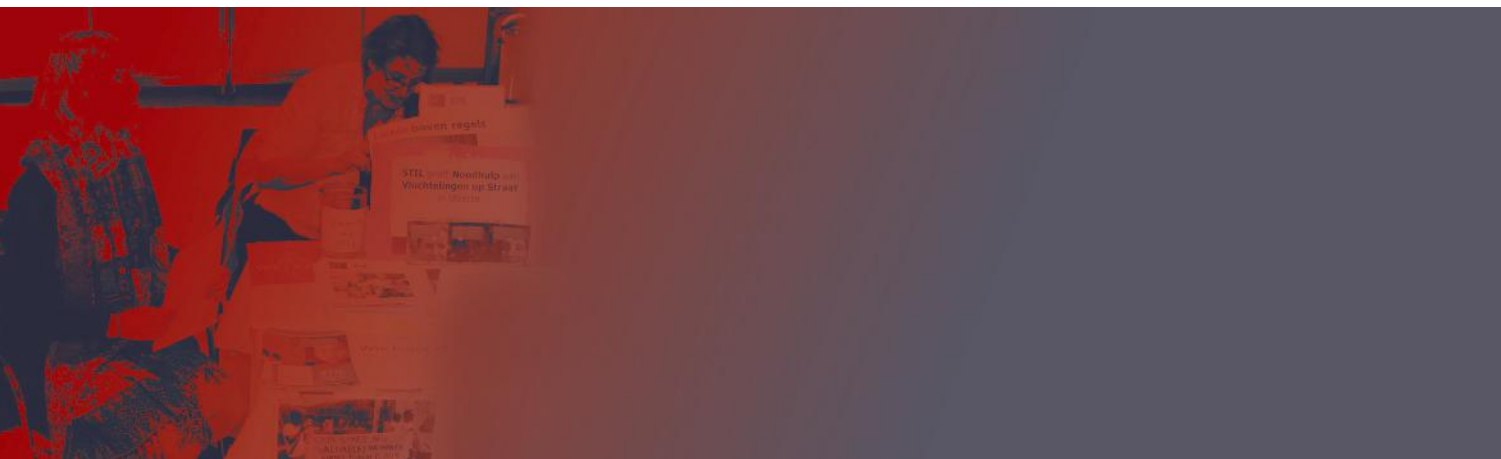
HET WAS EEN VOL MIDDAGPROGRAMMA, DAT DE CONGRES-GANGERS VOORGESCHOTELD KREGEN IN DE EXPOZAAL VAN HET UTRECHTSE BEATRIXTHEATER. HET PROGRAMMA, WAARVAN DE ONDERDELEN STEEDS AANGEKONDIGD WERDEN DOOR EEN STEEDS SCHORDER WORDEN VOORZITTER HENK BAARS, VERMELDDE O.A. EEN LUNCH, EEN ONTMOETINGSMARKT, PRESENTATIES, MUZIEK EN TAFELGESPREKKEN EN NIET TE VERGETEN DE VERKIEZING VAN DE MEEST AANSPREKENDE DIACONIEGROEP DIE ZICH HIER ZOU PRESENTEREN. DE ONTMOETINGSMARKT TELDE 25 STANDS. DAAR PRESENTEERDEN DE DEELNEMENDE DIACONALE GROEPEN HUN ACTIVITEITEN.

- De **Stichting Mohuka** steunt voorzieningen op het gebied van primaire levensbehoeften in Utrecht, waar 13% van de inwoners onder, en 12% rond de armoedegrens leeft. Zij zijn aangewezen op voedselbanken. De stichting vraagt gebed en een financiële bijdrage.

- **De Wonne** is een open leefgroep in Den Haag die, geïnspireerd door Jezus en St. Franciscus, haar huis en haar maaltijden deelt met mensen in de knel, onder wie veel kinderen. In drie voormalige kloosters in Twente wonen religieuzen samen met daklozen.

- De **Franciscaanse Gideonsbende** verzet zich tegen onrecht en armoede, o.a. door steun aan de Straatkrant en het rugzakjesproject voor kinderen die daarnaast ook voor zichzelf iets kunnen kopen, en door het promoten van niet-verkeerde koffie en van de 'alles goed tas' met plaatselijke, seizoensgebonden producten.

- De **Stichting Vrouwen, Pastoraat, Seksualiteit en Geweld** steunt de vele mensen, onder wie de 62.000 (!) kinderen die slachtoffer werden van seksueel geweld en die behoefte hebben aan een luisterend oor. De vrouwen



spreken hen moed in en stimuleren hen om zelf een betrouwbaar mens te zijn.

- **M25** uit Zoetermeer liet een spetterend optreden zien: vijf jongeren gaven al rappend een opsomming van hun werk, bijv. op bezoek gaan bij ouderen, zieken of gevangenen. Ook worden er op bijeenkomsten, georganiseerd voor en door jongeren, gasten uitgenodigd van wie de problemen besproken en aangepakt worden. Diaconale doe-activiteiten voor jongeren tussen de 12 en 25 jaar.
- **Ubutuhuis Utrecht** medewerkers maakten hun werk aanschouwelijk door de toehoorders er meteen actief bij te betrekken. Zo werken ze ook in hun buurthuis, waar vrijwilligers samen met daklozen, statuslozen of sociaal geïsoleerden allerlei activiteiten organiseren en uitvoeren. Heel gewone dingen zoals samen tv kijken, eten of sporten maken een wereld van verschil.
- **Mensen met een missie** is een katholieke organisatie die, geïnspireerd door het geloof, kleinschalige projecten steunt in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Het zijn altijd lokale activiteiten die gericht zijn tegen armoede en onrecht. Om mensen te laten voelen dat ze er niet alleen voor staan.
- **Tijd voor Actie** is een landelijk project om jongeren in actie te laten komen. Er hebben zich hierbij al tien jongerengroepen aangesloten. Inspiratiebron is Jezus. Zij willen het diaconiestokje van de oudere generatie overnemen. Hulpvragen komen via Internet binnen en via websites, facebook of andere media zijn jongeren snel op de been om bijv. hulp te bieden aan een oudere die moet verhuizen of om een dag uit te gaan met verstandelijk gehandicapten.
- De **Stichting Leergeld** helpt de 75 à 80.000 kinderen in Utrecht en omgeving, van wie de ouders een inkomen hebben dat lager is dan 125 procent van het bijstandsniveau, waardoor zij niet aan sport, cultuur en (buiten-) schoolse activiteiten mee kunnen doen. De stichting helpt

hen in natura. Ze werft fondsen om bijv. fietsen, Pc's of laptops voor hen te kopen. Aan het eind van de middag won deze stichting de aanmoedigingsprijs van 500 euro; ze kreeg de meeste stemmen van de congresdeelnemers.

- **Antonius in Beweging** is een open en zelfstandige geloofsgemeenschap in Best. Er moest een zware strijd gevoerd worden met het bisdom, wat de gemeenschap heeft gesterkt. Zorg bieden aan elkaar en aan anderen staat voorop. Drie gezinnen vormen bijv. in de weekenden een gastgezin voor een alleenstaand jong meisje dat bij hen misdienaar is. Er zijn contacten in Eindhoven, met de stichting Present, het Diaconaal Centrum en de voedselbank.
- De **Stichting Oma Lief** in Leiden, een initiatief van de Turks-islamitische stichting Faith, laat Turkse jongeren wekelijks een bezoekje brengen aan een verzorgingshuis in Leiden. Toen een jongen vertelde over het verdriet van zijn 'geadopteerde' opa, moest hij zelf huilen. Zo sterk kunnen de emotionele banden zijn die groeien tussen mensen van een verschillende generatie en een verschillende cultuur.
- **Stichting Skanfonds** (afkorting van Stichting Katholieke Noden) werd opgericht op initiatief van de KRO. Deze zamelde geld in voor de noden van katholieken. Nu is het fonds zelfstandig en steunt het initiatieven die zich ook het lot aantrekken van niet-katholieken in nood, en probeert zo bij te dragen aan een samenleving waarin mensen omzien naar elkaar. Er bestaat nog een dun lijntje met de KRO. Skan beheert nl. een klein fonds voor individuele noodhulp.
- De **Communitaire Gemeenschap Oudezijds 100** in Amsterdam is een oecumenische, christelijk geïnspireerde woongemeenschap die al 60 jaar bestaat, en die maat-



schappelijke opvang, begeleid wonen, medisch maatschappelijk werk en medische zorg voor onverzekerden aanbiedt. De hulp wordt geboden door vrijwilligers. Enkele vrouwelijke maatschappelijk werkers worden voor hun werkzaamheden betaald.

- De **San Salvatorgemeenschap** in Den Bosch is een zelfstandige geloofsgemeenschap die vieringen van Woord en Tafel verzorgt, en voor wie diaconie 'doen' is, doorweekse eredienst. Daarvoor zijn er twee werkgroepen: de werkgroep Omzien en de werkgroep Wereldwijd. Ook wordt samengewerkt met andere (evangelische) kerken.

De zangrepititie die er eerder die middag was geweest onder leiding van dirigent Geert Hendrix mondde uit in een prachtig optreden. Iedereen schoof zijn stoel aan om te luisteren en af en toe mee te zingen met het projectkoor dat psalm- en andere liederen ingestudeerd had rondom het thema diaconie, onder begeleiding van pianist Henri Heuvelmans. Het gevoel van thuiskomen tijdens de samenzang werd nog versterkt door de voorbede die Huub Oosterhuis uitsprak (zie volgende bladzijde).

#### VAN BELANG LIJKEN ONS DE VRAGEN EN OPMERKINGEN VAN ENKELE KRAAMHOUDERS:

Wat is het vervolg op deze dag? De opzet van de ontmoetingsmarkt onder het aspect van diaconie is geslaagd, maar meer en blijvende contacten onderling zou wellicht een goed idee zijn. Dat zou bijv. kunnen via het opzetten van een discussieforum op Internet. Vragen, knelpunten, oplossingen adviezen zouden op die manier snel doorgegeven kunnen worden. En ook: (theologische) faculteiten/universiteiten en hogescholen zouden (vaker) bij diaconiegroepen moeten aankloppen om stageplaatsen of onderzoeksplaatsen te vragen. Studenten en onderzoekers krijgen dan voeling met het werkveld en het werkveld kan met knelpunten komen en hopelijk oplossingen krijgen.



# GEZEGEND GIJ

VOORBEDEN OP 31 OKTOBER 2015 DOOR HUUB OOSTERHUIS

1. Gezegend Gij Eeuwige  
boven alle woorden uit gezegend Jij  
Naam Ik-zal, Ik zal er zijn,  
god van Mozes, god van Jezus,  
moeder vader bron van leven –  
gezegend om het licht, van dag tot dag.

Om deze aarde gezegend Gij.  
Wek uw kracht in ons  
dat wij haar behoeden en dienen  
en voor de toekomst behouden.  
Geef ons nog tijd  
uw meesterwerk te vervolmaken.

2. Voor uw Aangezicht gedenken wij  
al uw vermoorde mensen,  
alle gedoden in oorlog na oorlog,  
de ontelbaren uit alle volkeren,  
de zes miljoen,  
alle gemartelden, alle vermisten,  
slachtoffers van onafzienbare rampen,  
alle verworpenen der aarde.

Wij bidden  
dat wij ooit zullen zien wat wij hopen:  
het einde der martelingen  
aan mensen en dieren bedreven,  
een wereld die overal veilig is  
voor onze kinderen –  
dat wij volharden in hoop en volharding

3. Buig ons hart naar de velen  
die als vluchteling hier gekomen zijn  
en nog zullen komen,  
om lijfsbehoud, uit wanhoop:  
dat zij gastvrijheid ontmoeten  
gelijkberechtigd worden,  
een nieuw en waardig leven mogen  
leiden  
in ons midden.

Tegen gesloten grenzen  
bidden wij. Kom heilige geest  
wek in ons barmhartigheid  
en kom over hen die verantwoordelijk-  
heid dragen  
voor de toekomst van dit land.

En dat wij waakzaam zijn, wij die hier  
zijn,  
tegen politieke programma's en over-  
heidsbeslissingen  
die de armen het leven nog moeilijker  
maken  
en de rijken de kans geven zich te  
verrijken.  
Wek ons geweten, scherp ons gehoor,  
onze ogen  
voor alles wat mensen in hun  
waardigheid bedreigt.

4. Gij zwijgt zo diep in alle talen  
dat het voelt alsof Gij niet bestaat.  
Toch bidden wij, met al uw vernederde  
mensen,  
mismaakten, grote en kleine  
verslaafden –  
met alle wanhopigen, eenzamen  
bidden wij om troost, om eerste hulp.  
Keer U om naar ons toe  
keer ons toe naar elkaar.

5. Bij alles wat gebeurt,  
schrikwekkend, menonwaardig,  
open ons hart en ons verstand  
voor wat óók gebeurt,  
gerechtigheid die volbracht wordt,  
mensen die zich inzetten  
ten einde toe.  
Dat onze ogen open gaan  
voor die flitsten van een nieuwe  
wereld.

Gezegend Gij  
van hier tot waar ter wereld ook  
o lieve God en vriend  
wijd om ons heen –

ondenkbaar God  
die afdaalt om te bevrijden  
die mensen stuurt naar mensen in  
nood,  
zo staat geschreven.  
Gezegend Gij.

TER AFSLUITING VAN DE DAG HAD HUUB OOSTERHUIS  
DEZE VOORBEDEN GESCHREVEN. DE TEKST  
WERD DOOR HEMZELF UITGESPROKEN.

SPECIAL

# ONS

## 'HEILIG'

# WILLEN

'Verbeter de wereld... begin bij jezelf'. Aan deze gevleugelde kreet van de aloude Bond zonder Naam moest ik denken toen ik de opmerkingen van Ed Schreurs over 'vergifenis' las in het *Mariënborg Magazine* van september. Ik was stomverbaasd. Hij meent dat je de zin in het Onze Vader 'vergeef ons onze schuld, zoals ook wij aan anderen hun schuld vergeven' kunt lezen alsof God nog iets van ons kan leren en wij onze manier van vergeven aan God als voorbeeld geven.

Een dergelijke absurde gedachte kan alleen ontstaan als je God ziet als een persoon, los van de mens. Dat idee zie ik steeds weer terug in wat Mariënborgers met elkaar delen over hun geloof in God, over hun visie op Gods rol in ons leven. God is nog steeds de Ander, die van buiten af op ons inwerkt. Kennelijk komen we maar niet los van onze traditie die zegt dat God een relatie met de mens wil, maar dat de mens die relatie in de weg staat vanwege zijn erfzondigheid. We hebben geleerd dat er een breuk is tussen de goddelijke en menselijke wereld.

Dit idee zien we ook hier weer terugkomen met betrekking tot 'vergeven', een van de belangrijkste uitdagingen of, zo u wilt, opgaven in ons leven. Wie ooit werkelijk in staat is geweest om te vergeven, zal weten dat vergeven een bevrijdende kracht is, niet een kracht die wij van God moeten afsmecken, maar een die wij vanuit onszelf in werking kunnen stellen. Dat die kracht goddelijk is en in de mens leeft, hebben we al zo vaak uitgezongen in het lied 'Ubi caritas et amor, Deus ibi est': Waar liefde is, daar is God. Maar begrijpen we, geloven we eigenlijk wel wat we hiermee tot uitdrukking brengen?

De mens is een beeld van God. Dat is een bijbels idee dat ons al eeuwenlang is voorgehouden. Maar ook dat hebben we nog steeds niet begrepen.

Het zegt dat de mens een afspiegeling is van God, dat het goddelijke in de mens leeft! We zijn het besef kwijtgeraakt dat de mens deel uitmaakt van die ene onbevattelijke, kosmische werkelijkheid, een werkelijkheid waarmee de mens onverbreekbaar verbonden is. Er is geen breuk tussen God en mens, er is een breuk in ons bewustzijn.

Al eeuwenlang zijn wij zozeer doordrongen van die breuk tussen God en mens, van de menselijke gebrokenheid en ontoereikendheid, dat wij maar niet loskomen van de

idee dat de mens de 'verlossing' waarnaar hij zo verlangd, slechts kan verwachten van krachten buiten hemzelf. We zitten gevangen in een kerkelijke doctrine, die zich niets gelegen laat liggen aan de nieuwe godservaringen en inzichten die zoveel mensen in deze tijd verwerven.

Voor vergeving, liefde en alle andere deugden die de wereld zouden kunnen verbeteren, hoeven we geen beroep te doen op een verre God of op Jezus, maar op de goddelijke krachten die in onszelf leven. Het verbeteren van de wereld begint inderdaad bij onszelf, bij het ontdekken van onze eigen diepte, onze goddelijke oorsprong.

Op die ontdekkingsstocht wordt Jezus niet overbodig, maar is hij meer dan ooit het ultieme voorbeeld van waarachtig menselijk leven. Als drager van de Christus, de goddelijke kracht in hem, heeft hij metterdaad laten zien dat de mens een beeld van God is en dat goddelijke krachten in de mens werkzaam zijn. Het is een realiteit die ook in het hier en nu ervaarbaar is. Jezus heeft een nieuw bewustzijn in de wereld gebracht, een bewustzijn dat bevrijdend is voor wie dit inzicht waarheid wordt.

Die waarheid wordt niet op een koopje verworven. Daarvoor moeten we naar binnen: ons geweten, ons diepere weten, verkennen en leren vertrouwen

op wat leeft in ons hart. Het is de zoektocht naar 'Gods koninkrijk' in onszelf, zoals Jezus dat noemde. Langs die innerlijke weg zullen we ontdekken dat we de wereld niet kunnen verbeteren door te handelen vanuit een plicht, een dwingende kerkelijke of wereldse conventie, maar dat de wereld pas werkelijk een ander aanzien krijgt als we leren handelen vanuit een 'heilig' willen, een drang van binnenuit die sterker en groter is dan wijzelf. ●

*We zitten gevangen in een kerkelijke doctrine, die zich niets gelegen laat liggen aan de nieuwe godservaringen en inzichten die zoveel mensen in deze tijd verwerven.*

# "IK WIL HET GROTE VERHAAL GAAN. DE HOUDEN"

**B**IJBELWETENSCHAPPER EN VOORMALIG JEZUÏET ALEX VAN HEUSDEN IS VERBONDEN AAN 'NIEUWE LIEFDE LEERHUIS' IN AMSTERDAM. HIJ VERZORGT DAAR DRUKBEZOCHTE LEERHUIZEN OVER BIJBEL, JODENDOM EN DE GESCHIEDENIS VAN HET VROEGE CHRISTENDOM. 'NIEUWE LIEFDE LEERHUIS' MAAKT DEEL UIT VAN HET DOOR HUUB OOSTERHUIS GEÏNITIEERDE DEBATCENTRUM DE NIEUWE LIEFDE. ALEX VAN HEUSDEN WERKT NIET ALLEEN DAAR, MAAR OOK IN BRED, VELDHOVEN EN WOGNUM, EN ZELFS IN VLAANDEREN EN DUITSLAND. OP 30 MEI 2015 WAS HIJ OOK EEN VAN DE BEGELEIDERS OP DE DOOR MARIËNBURG GEORGANISEERDE LEERHUISDAG. MARIËNBURG MAGAZINE SPRAK MET HEM OVER LEERHUIZEN, BIJBEL-EXEGESE EN DE HISTORISCHE JEZUS.

## *Nieuwe Liefde Leerhuis, wat is dat precies?*

"Nieuwe Liefde Leerhuis is de opvolger van de in 1980 opgerichte Stichting Leerhuis en Liturgie, en naast de liturgie houdt zij zich bezig met de studie van bijbel, jodendom en christendom. Er bestaat vanouds een verbinding tussen de zelfstandige geloofsgemeenschap Ekklesia Amsterdam, de vroegere Amsterdamse Studentenekklesia, en Nieuwe Liefde Leerhuis. De Ekklesia komt elke zondag samen in

De Rode Hoed, ik ben een van de voorgangers. Iedereen die geïnteresseerd is in de bijbel kan deelnemen aan een leerhuis, dus ook mensen die geen kerkgangers zijn.

We willen de studie van de bronnen van onze traditie bevorderen. We willen het grote verhaal van de bijbel gaande houden en daar een nieuw publiek voor vinden, juist in deze tijd van secularisering. Daarnaast willen we het boek redden uit de verkrampingen van de officiële kerken, het uit de greep van de dogma's halen.

We beperken ons niet tot bijbelexegese, ik vind het ook belangrijk dat mensen kennis nemen van het vroege christendom, als tegenwicht tegen de officiële kerkgeschiedenis."

## *U bent bekend geworden omdat u in het hele land leerhuizen verzorgt. Wat is dat eigenlijk, een leerhuis?*

"Een leerhuis, in het Hebreeuws *beet ha'midrasj*, huis van onderzoek, staat voor de Joodse manier van bijbel lezen, 'leren'. Men leest de Schriften en bespreekt ze met elkaar, als het moet op het scherp van de snede. Behalve in deze betekenis, dus direct gerelateerd aan bijbelstudie, wordt het woord leerhuis ook breder gebruikt, en wel als naam voor een plaats waar mensen samenkomen om belangrijke teksten van religieuze aard, vaak uit andere culturen en andere tijden te bestuderen. Zo ben ik nu samen met onze nieuwe medewerkster Janneke Stegeman de mogelijkheid aan het verkennen van een leerhuis waar deskundigen op het gebied van de drie wereldgodsdiensten, jodendom, christendom en islam, hun bronnen tegen elkaar aan gaan leggen. Opmerkelijk is dat zowel de thora als de christelijke bijbel als de koran zijn ontstaan in de context van grote politieke conflicten, met het doel daar een antwoord op te vinden. We hopen dat uit dit leerhuis thema's voortkomen die leiden tot publieksprogramming."

## *Is het project "De hele bijbel gelezen en uitgelegd" waar Huub Oosterhuis en u al sinds 1997 aan werken, eigenlijk al afgerond?*

"Nee. Er hebben tientallen bijeenkomsten plaatsgevonden, aanvankelijk in De Rode Hoed.

Huub en ik vertalen nu samen Leviticus. Daarna Deuteronomium, en dan hebben we de thora, de vijf boeken van Mozes, in vertaling voltooid."

## **GEKLEURDE EXEGESE**

### *Veel bijbelexegese blijkt gekleurd door de ideologische vooringenomenheid van de exegeet. Hoe is dat met u?*

"Iedereen is ideologisch vooringenomen, of hangt een overtuig-




TEKST

LIDY VERDEGAAL

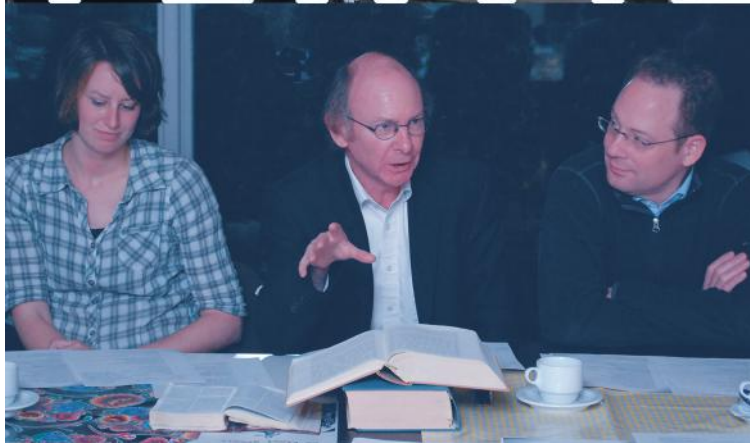
FOTO

LV / MV-ARCHIEF



# INTERVIEW MET

ALEX VAN HEUSDEN



ging aan, van welke soort ook. Dat neem je altijd mee als je bezig houdt met tekstuitleg. Zelfs als je de krant leest. Er staat dus geen objectieve bijbel-exegese. Ik ben van de politieke bijbellezing. Ik lees de Bijbel als een bibliotheek van verzetsliteratuur: je kunt de Bijbel enkel verstaan vanuit de context van een klein volk, het volk van Juda, dat in de greep raakte van opeenvolgende grote wereldrijken: het Assyrische, het Babylonische en het Perzische Imperium, daarna de Hellenistische huizen en tenslotte Rome. Het bijbelverhaal draait om bevrijding uit systemen van slavernij, uit de ballingschap, het is een boek van verzet van een vertrapt volk.

In de Bijbel is sprake van twee goden: JHWH, de bevrijder, en Baäl, de god van de heersende politieke systemen. In het verhaal van Elia op de Karmel (1 Koningen) wordt het volk voor de keuze geplaatst: kiezen jullie voor JHWH of voor Baäl? JHWH wordt door Elia voorgesteld als alternatief voor de heersende wereldorde, die voor het joodse volk onderwerping en slavernij betekende.

Dat de politieke context grote invloed heeft op godsdienst, laat ook het christendom zien. Een voorbeeld is de instelling van het feest van Christus Koning door paus Pius XI in 1925, toen Christus in het fascistische Italië werd vereerd als almachtige

## &gt; INTERVIEW •

opperheerser. Ik kijk dus naar de politieke en economische context waarin de bijbel tot stand is gekomen en vervolgens is gelezen. Daarom onderzoek ik ook tradities van uitleg van bijbelboeken. Bijvoorbeeld de rabbijnse midrasj-literatuur, maar ook de kerkvaders.”

**Kunt u iets meer vertellen over politieke bijbellezing?**

“Mijn leermeester in politieke bijbellezing is Ton Veerkamp, medeoprichter van het exegetische tijdschrift *Texte und Kontexte*. Hij is een Nederlander die al jaren in Duitsland woont en is ex-jezuïet, net als Huub Oosterhuis en ikzelf. Over zijn boek *Deze wereld anders*, dat in september 2014 in Nederlandse vertaling verscheen, geef ik vanaf 29 februari 2016 samen met Dick Boer een leerhuis van vier bijeenkomsten in De Nieuwe Liefde. Politieke bijbellezing ondervindt geen waardering van de zijde der officiële kerk, evenmin als de Zuid-Amerikaanse bevrijdingstheologie, met exponenten als Gustavo Gutiérrez en Leonardo Boff. Maar politieke theologie heeft heel oude papieren, neem *De Stad van God* van Augustinus. Overigens verschijnen momenteel de interessantste studies over contextuele bijbellezing in de Verenigde Staten.”

**De Palestijnse christelijke theoloog Mitri Raheb vraagt in zijn recente boek “Geloven onder bezetting, een Palestijnse theologie van verzet en hoop” (zie de bespreking in dit blad, blz.37) aandacht voor eenzijdigheden in de theologiebeoefening bij ons westerse christenen. Hoe kijkt u hier tegenaan?**

“Het is belangrijk dat hij ons hierop wijst. Mitri Raheb is in Betlehem predikant en was in oktober 2015 in De Nieuwe Liefde om de Nederlandse vertaling van zijn boek in ontvangst te nemen. Ook hij is een politiek theoloog, die de Bijbel contextueel leest. Daarom kunnen we bijvoorbeeld zijn pleidooi verstaan om het woord “land” in Psalm 37 te lezen als “het land Palestina”. Hij ziet de Palestijnen nu in de rol van het oude Israël en Juda, in de greep van de staat Israël, dat hij rekent tot de landen die deel uitmaken van de grote imperia Amerika en Europa.”

**Heeft u tips voor theologen die in de kleine zelfstandige geloofsgemeenschappen bijbelse leerhuizen willen begeleiden?**

“Een vereiste voor iemand die leerhuizen geeft is, behalve kennis van de grondtalen Hebreeuws, Aramees en Grieks, kennis van de politieke en economische context. Verder moet hij of zij bereid zijn de eigen gelovige beleving tussen haken te zetten en zich volledig in dienst te stellen van de uitleg van de teksten.”

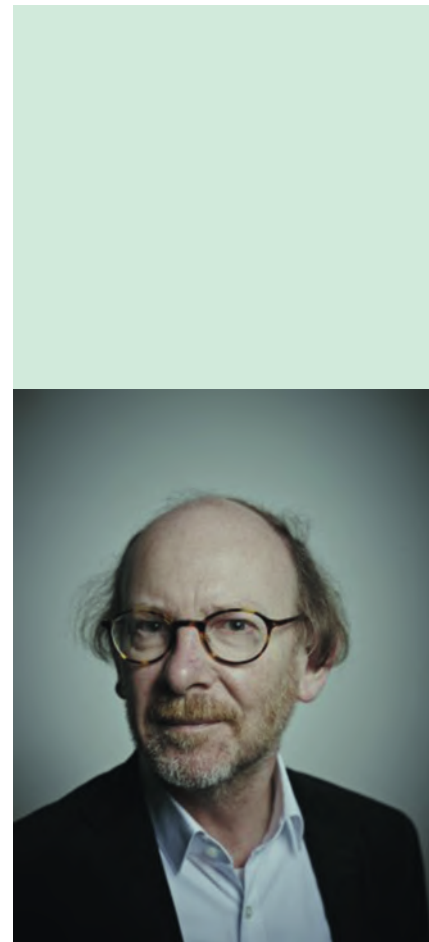
**DE HISTORISCHE JEZUS****Wat is uw mening over het onderzoek naar de historische Jezus?**

„In 1906 publiceerde Albert Schweitzer zijn boek *Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*. Zijn conclusie luidde dat het onderzoek naar de historische Jezus in de negentiende eeuw nagenoeg niets had opgeleverd, bij gebrek aan bronnen. Daarmee is mijns inziens het laatste woord wel gesproken. Vanaf 1985 tot 2005 is er een grootscheepse nieuwe poging gedaan, het *Jesus Seminar*, een grote groep wetenschappers in Californië. Ook dat Seminar is er niet in geslaagd een geloofwaardig portret te schilderen van “een joodse leraar in Galilea onder Romeinse heerschappij aan het begin van onze jaartelling”.

Dat geldt ook voor het recente Jezusboek van historicus Fik Meijer, die zoveel gewicht hecht aan die paar zinnen over Jezus die we aantreffen in *De oude geschiedenis van de Joden* van Flavius Josephus uit 94 n.Chr., dat hij dat genoeg reden acht om Josephus te typeren als de vijfde evangelist. Meijer gebruikt op een slordige en willekeurige manier de vier evangeliën om het leven van Jezus te schetsen, maar de evangeliën zijn geen biografieën van Jezus, verre van dat.”

**Kunt u een Nederlandstalig boek aanbevelen waarin de stand van het onderzoek naar de historische Jezus op een goede manier wordt weergegeven?**

“Lees *Israël verdeeld*, uit 2014, van de oudheidshistoricus Jona Lendering.” ●



**VAN HEUSDEN:** “We willen de Bijbel redden uit de verkrampingen van de officiële kerken, het boek uit de greep van de dogma’s halen.”



*Per post of e-mail verwelkomt de redactie reacties en bijdragen van de lezers. Zij blijft evenwel het recht houden deze al dan niet of slechts gedeeltelijk te plaatsen. Plaatsing betekent niet per se dat de redactie met het geschrevene instemt. Ideale lengte: 200 à 300 woorden.*

# LEZERS SCHRIJVEN MEE

## VERKEERDE FOTO

Leo Le Large schrijft in "Katholiek, een kostbare traditie" in Mariënborg Magazine (dec.2015) over de ontdekking van de hemel, ofwel de restauratie van de katholieke Bavo-kerk in Haarlem. Deze Bavo is gebouwd in de eerste helft van de vorige eeuw. Als kind op de lagere school kwam ik er dagelijks tweemaal langs. Bij het artikel staat helaas een verkeerde foto. Die is van de Grote of St Bavo-Kerk in Haarlem uit de 14e/15e eeuw. In 1573 kwam deze kerk handen van de protestanten. Dus na het z.g. herstel van de katholieke hiërarchie in de 19e eeuw was er behoefte aan een nieuwe kathedrale kerk, dat werd de nieuwe Bavo.

**Tammo ten Berge, Simpelveld**

*Het artikel ging niet over de Bavo. De restauratie van die kerk werd slechts vermeld als introductie op het artikel over "Katholiek, een kostbare traditie" zoals de titel luidde. Dat daarbij een kerktoeren als illustratie werd geplaatst is begrijpelijk, alleen had dat juist niet de (nota bene verkeerde) Bavo moeten zijn. Excuses voor de misleiding. (Red.)*

## MENSENRECHTEN

Zijn leven tweeduizend jaar geleden gegeven als gids naar vrijheid, gelijkheid, broederschap. Zijn facebook is niet achterhaald door tijd of grens. Ik lees, herlees en lees nog eens de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.  
**Pierre Wilms, Panningen**

## AARDIG PLAATJE

In het decembernummer van 2015, dat ik met plezier heb gelezen, zie ik op pag.17 een foto staan waarvan ik niet begrijp

waarom die daar staat. Het is een aardig plaatje van bouwende, knutselende jongeren, maar wat heeft die afbeelding te maken met 'een culturele kanteling'?? Ik had daar eerder een afbeelding van Van Gogh verwacht bijv. van de Barmhartige Samaritaan, waarover in de tekst gesproken wordt. Maar mogelijk mis ik de clou... Met dank voor de mooie magazines.

**Thea van der Werf-Feenstra, Hattem**

*De foto diende te suggereren dat, ondanks de desintegrerende ontwikkelingen in de samenleving, de volgende generatie vaak ernstig bezig is te bouwen aan de samenleving van morgen. De suggestie was inderdaad niet expliciet genoeg. (Red.)*

## DEKSELLOZE PLATTE PANNENKOEK

In 'Een culturele kanteling' in Mariënborg Magazine (dec. 2015) wijst Leon Goertz ons op platforms van economie, multinationals, politiek en religie die met elkaar verstrengeld geraakt zijn, en op mega-organisaties, bijv. in de auto-industrie, die ten onrechte menen dat zij als autonome eilandjes kunnen overleven, als zij zich maar vasthouden aan hun ooit ontworpen kaders en ooit uitgedachte wetmatigheden en belangen. Onvrede en woede van onderop, bij individuele personen die afhankelijk zijn van en die belang hebben bij een goed functioneren van deze platforms en mega-organisaties, maken dat op een gegeven moment 'het deksel eraf vliegt'.

Geldt deze ontwikkeling ook voor de kerk? De kerk vormt zeer zeker ook een religieuze mega-organisatie die vasthoudt aan zelf ontworpen en stevig verankerde pijlers en fundamenten die haar voortbestaan verzekeren. Zullen het ook de individuele gelovigen zijn die maken dat op een gegeven moment van de kerk 'het deksel eraf vliegt'?

Goertz vertrouwt op de politieke, religieuze, economische en maatschappelijke netwerken, die hij beschouwt als de vier pijlers die ons op weg naar de 'herberg van genezing en



HUUB SCHUMACHER

## OP DE TOER VAN V&D?

In de wereld van winkelketens schijnt momenteel de stelling te gelden: als je je in het midden bevindt, dus als je voor je klanten niet ófwel het modernste van het modernste, ófwel een breed en gevarieerd nostalgisch assortiment uit grootmoeders tijd in de aanbieding hebt, dan ben je ze kwijt! Ja beslist, als je qua koopwaar niet extreem bent, pak dan maar in! Mensen-van-nu heb je dan niks meer te bieden. Die gaan naar een ander. Ze kicken alleen nog op het extreme.

Hier komen, aldus de kranten, de analyses van de kenners op dit terrein wel zo ongeveer op neer. De leiding van het zieltogende V&D kreeg ze enkele maandjes geleden onder de neus geschoven. De conclusie luidde 'omdat V&D vlees noch vis meer was, ging het naar de haaien; afgelopen, jammer, maar het is niet anders'.

Toen ik dit las dacht ik onmiddellijk aan de kerk. Nu is kerk wel geen winkelketen, maar er zijn óók raakvlakken. Dus ... zou datzelfde dan ook voor de kerk gelden? Loopt daar de grote hap ook van weg omdat ze vlees noch vis is? Waar blijft de kerk? Goede vraag. Weet jij het antwoord?

Echt hoor, de raarste gedachten bonkten als wilde golven tegen m'n slapen. Gedachten in de trant van: die rechts-extremistische rakkers van ons kerkbedrijf die (ik pak zomaar één prulletje uit de grote grabbelton) vol overtuiging met hun staf het volk weer de biechtstoel in drijven... zijn zij niet oneindig veel slimmer en eigentijdser dan wat ik voor 'gezond kerk-zijn' houd? En geldt trouwens datzelfde ook niet voor de extremisten aan de linkerkant? Zij houden kerkdiensten-zonder-God! Ook al weet ik dan misschien in de verste verte niet wat ik me bij zulke kerkdiensten moet voorstellen... zij houden ze toch maar mooi! En met succes! Onverwacht publiek loopt mijn deur voorbij en hun deur plat.

Ik kwam er niet meer uit. Kreeg van dit gepieker ook steken in m'n hersens. Nou is dat voor mij eerlijk gezegd altijd een teken dat ik de kant van de waanzin zit op te denken dus er maar beter ogenblikkelijk mee kan ophouden. Zo geschiedde. En zie, geruststellende vrede daalde over me neer toen er in de ontstane leegte een merkwaardige Bijbelzin van onderuit bij me naar boven bubbelde, een zin die ooit door iemand in de meest erbarmelijke omstandigheden gezegd moet zijn. 'Mijn rijk, meneer Pilatus, is niet van deze wereld.' Vroeger dacht ik 'wat zegt-ie daar nou toch in godsnaam?', maar nu weet ik dat hij zoiets bedoeld

moet hebben als 'in mijn winkelketen gaat het er anders aan toe dan in de uwe, meneer Pilatus'. Dat gaf troost. Ik zag het weer helder: onnodig het te zoeken in het extreme. Doe gewoon. Verbind je met bondgenoten met wie je samen kerk wilt zijn en doe wat kan zo goed mogelijk. En of er veel of weinig klanten komen ... het hoeft jouw zorg niet te zijn; die ligt in andere Handen.

## SCHRIJF MEE...

verzadiging' leiden. Het zijn dus naast de eerder genoemde, met name de maatschappelijke netwerken die maken dat ondanks (of dankzij?) de culturele kanteling de kerk kan worden gered. Ik meen dat die ontwikkeling alleen mogelijk is als de kerk mee **wil** kantelen met de cultuur en als zij actief en bewust mee wil participeren in het maatschappelijk gebeuren. De kerk zal uit haar ivoren toren en zelfgekozen isolement heen moeten breken, wil zij nog iets kunnen betekenen voor de mensen en voor de samenleving van vandaag. De kerk zal 'mee moeten kantelen' en mee moeten veranderen met de seculiere cultuur, zonder in die cultuur op te gaan. Ze zal trouw moeten blijven aan de Blijde Boodschap van het christelijk geloof. De kerk kàn met de cultuur meekantelen, en kàn in het maatschappelijk gebeuren participeren want zij zou heel goed ook kunnen netwerken met seculiere instellingen die zich inzetten voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en welbevinden van mensen. De kerk heeft individuele gelovigen en ook de samenleving op het gebied van zingeving en spiritualiteit zeker iets te bieden, en zou daardoor binnen de geestelijke gezondheidszorg en op het terrein van onderwijs en vorming een waardevolle en zelfs onmisbare instelling kunnen zijn.

Ook binnen de kerk zullen het de individuele gelovigen zijn die, samen met anders- en met niet-gelovigen, door hun netwerken bewerkstelligen dat de kerk 'meekantelt' met de cultuur, dat 'het deksel eraf vliegt' en dat de kerk als een sociale netwerkkerk behouden blijft. Vergeleken met de hiërarchie binnen de huidige kerk, vormt een sociale netwerkkerk een 'dekselloze' platte pannenkoek, die uit netwerken bestaat van religieuze groepen en gemeenschappen, ieder met een eigen kleur en identiteit.

Julia van Wel, Nijmegen

“Wie hopen op de Heer, zullen het land bezitten”

# HET LAND IN PSALM 37

**V**ORIG JAAR KWAM DE PALESTIJNSE PASTOR MITRI RAHEB UIT BETLEHEM IN DE SPOTLIGHTS TE STAAN, TOEN HEM DE ZWEEDSE OLOF PALMEPRIJS-2015 WERD TOEGEKEND. EERDER HAD HIJ IN 2008 DE AACHENER FRIEDENSPREIS ONTVANGEN. HET AAN DE RECENTE ZWEEDSE PRIJS VERBONDEN GELDBEDRAG (75.000 DOLLAR) MOEST HIJ DELEN MET DE ISRAËLISCHE JOURNALIST GIDEON LEVY. HET FONDS DAT DE PRIJS ORGANISEERT (DE NABESTAANDEN VAN DE VERMOORDE PREMIER PALME) LOOFDE HUN POGINGEN OM DE BEZETTING VAN DE PALESTIJNSE GEBIEDEN VREEDZAAM OP TE LOSSEN. VAN MITRI RAHEB WAS OP DAT MOMENT JUUST ZIJN TWAALFDE BOEK VERSCHENEN, “GELOVEN ONDER BEZETTING”. DIT IS NU OOK AL BESCHIKBAAR IN NEDERLANDSE VERTALING.

Dr. Mitri Raheb (1962) woont met zijn vrouw en twee dochters in Betlehem. Hij is pastor van de Lutherse kerk aldaar. Hij heeft veel initiatieven genomen om juist de zachte krachten zowel bij Israëli's als Palestijnen kansen en ruimte te geven en bij elkaar te brengen. Hij heeft ook naam gemaakt als de man die op een gelovige, gedurfde, kundige manier vragen en theologische concepten geformuleerd heeft om zichzelf en zijn gemeente te identificeren en te positioneren in het huidige bezette Betlehem en Palestina.

**HET LAND BEZITTEN** In de korte karakteristiek bij de nieuwe Latijnse vertaling van psalm 37 spreekt het Pauselijk Bijbelinstituut over het “probleem van de vergelding”: de goeden raken in verwarring, wanneer zij zien hoe de slechten in voorspoed en welvaart leven. Hun voorspoed zal maar van korte duur

zijn en spoedig gevolgd worden door de straf die zij door hun zonden verdiend hebben. Maar “wie hopen op de Heer, zullen het land bezitten” (37,9). Vaak wordt ook verwezen naar de *geestelijke zin* die meerdere kerkvaders verwoorden: de vromen zullen het Beloofde Land des hemels eeuwig bezitten. Het land van Palestina (hier bedoeld) wordt dan geherinterpreteerd tot het hemelse vaderland. Vertalen en verklaren gaan nooit zonder dat er kanten gekozen moeten worden. De evangelist Matteüs zinspeelt ook op psalm 37 wanneer hij aan het begin van de Bergrede Jezus laat zeggen: “Gelukkig de zachtmoedigen, want zij zullen het land bezitten” (5,5). Bij de vertaling van zijn Aramese tekst

in het Grieks werd het woord dat “land” betekent en door Jezus' toehoorders meteen ook zo begrepen werd, vertaald door het veel algemenere woord “aarde”. Deze verbreding werd in de Latijnse vertalingen overgenomen.

Dit is slechts een klein voorbeeld van de ideologische, dus kleingeestige vooringenomenheid waarmee veel, zo niet alle bijbelexegese en theologie gepaard gaat. Altijd moet je vragen: wie zegt het, tot welke theologische school behoort die, in welke eeuw en waar werd dat gezegd? Vanuit de al te simpele begrippen over de éne ware kerk over de hele wereld verspreid, waarmee wij opgroeiden, denken wij te gemakkelijk dat een tekst uit een oude eeuw ook vandaag nog onverkort hetzelfde betekent als toen.

Bekende voorbeelden: de concilieteksten van Nicea (325 n.Chr.) over Maria, die van Chalcedon (451) over de Drie-een-

heid, die van Lyon II (1274) over ambtelijk priesterschap en transsubstantiatie. Juist dit concept van de éne ware leer is zelf al een vorm van bezwering van uiteenlopende ervaringen en verwoordingen van authentiek gelovige mensen. Leven met vragen is niet altijd gemakkelijk. Op de recente synode in Rome over het gezin werd dit soms pijnlijk duidelijk.

**EENZIJDIGE THEOLOGIE** Palestijnse christelijke theologen vragen nadrukkelijk aandacht voor deze eenzijdigheden in de theologiebeoefening bij ons, westerse christenen. Met name vanuit hun ervaringen als volk dat onderdrukt werd en wordt, hebben zij vaak een andere, fijnere antenne ontwikkeld voor de betekenis van bijbelse teksten. Zo benadrukken zij dat het in psalm 37 zes keer genoemde land *HUN* land is. Want, zo zeggen zij, de hele onderklasse van het volk is altijd in het land blijven wonen, vanaf de dagen van Mozes tot nu. Altijd waren het de beter gesitueerden, de elites die door de overheerser werden opgepakt en weggevoerd (naar Babel), dan wel ingeschakeld om de rest van hun volk te onderdrukken (Herodes uit de kerstverhalen, de tollenaar die bij Jezus tot inkeer kwam). Assyriërs, Babyloniërs, Perzen, Alexander de Grote, Romeinen, Byzantijnen, Ottomanen, Engelse en Franse kolonisatoren, Israëli's: telkens is sprake van overheersing en

christenen en de in de loop van de eeuwen geïslamiseerde Palestijnen ondervonden en ondervinden deze onderdrukkingen gelijkkelijk.

Vanuit deze belevingen hebben de christelijke pastores en theologen onder hen specifieke theologische concepten ontwikkeld, zowel over koloniale overheersing en onze westerse ideologische rechtvaardigingen daarvan als over de beelden die wij ons vormen over God. Wat met name opvalt, is dat daarbij de nadruk juist niet gelegd wordt op allerlei triomfalistische godsbeelden (die passen beter bij ons westerlingen: het "God wil het" van de Kruisvaarders, de woorden "Gott mit uns" op de Duitse militaire koppelriemen).

**GEESTELIJKE WAARDEN** De zeer vele teksten in de Bijbel over de met het volk meetrekkende, dulgende, lijdende God spreken deze Palestijnen in hun situatie bijzonder aan. In die belichting wordt ook Jezus Messias gezien: zijn nadruk op geweldloosheid, zijn weigering te kiezen voor politieke macht, zijn ondergang als door de Romeinse macht geliquideerde. Maar juist daarom ook zijn superieure betekenis, die de macht van de overheersers met hun wapenen verre overtreft. De eenheid in verscheidenheid van het Pinksterverhaal wordt geduid als de tegenhanger van de verwarring der machten bij de toren van Babel. Juist de



**MITRI RAHEB** roept joden en christenen op "om de uitleg van de Bijbel opnieuw te overwegen en een uitleg te vermijden die dient om de aantasting van onze rechten op bijbelse en theologische gronden te legitimeren."

onderdrukking van de grote meerderheid van de regionale bevolking (de 'kleinen', 'armen en behoeftigen' uit de bijbelse teksten).

Veel strategieën en mechanismen van onderdrukking zijn telkens weer dezelfde, ook nu weer bij de al vanaf 1948 of 1967 durende Israëliëse bezetting. Terugvechten, collaboratie, accommodatie en dergelijke komen telkens in dezelfde of sterk gelijkende vormen terug, de eeuwen door. De Palestijnse



*De Palestijnse geestelijke  
langer uithouden dan de  
overheersende onteigening*

geestelijke waarden zullen het altijd langer uithouden dan de onderdrukingsstrategieën en overheersende onteigeningen van de aardse machten.

Deze lijdende God wordt door Jezus bij ons gebracht. Hij kwam niet om gediend te worden, maar om te dienen. Zijn volgelingen moeten gedoopt worden met hetzelfde doopsel als dat van hem. Zij moeten eveneens de kelk leegdrinken. De zachte krachten zullen uiteindelijk zeker overwinnen. Daarbij gloort zelfs het visioen dat de vromen en de uithouders bij Palestijnen en Israël's ooit samen in één staat zullen leven. Het is goed voor ons, lijkt me, om van de theologische arbeid van Mitri Raheb en zijn medechristenen in het Palestijnse land kennis te nemen. Wij als westerlingen vinden veel zaken normaal, die voor de betroffenen lang niet altijd zo vanzelfsprekend zijn. Dat betekent niet, dat alle punten en komma's



LEON GOERTZ

## HANGBRUG

In de regel van de trappisten staat dat ze niet met elkaar mogen praten. Daarom worden ze ook wel gekscherend de nietszeggende orde genoemd. Maar hoe gaat dat? Het zijn ook maar gewone mensen en een slip of the tongue is gauw gemaakt. Ooit dreigde de abt van zo'n luidruchtig clubje dat hij die zogenaamde stilte op de radio wilde uitzenden. Dan konden de luisteraars horen wat voor een puinhoop ze ervan maakten.

Ja, mooi. Regels zijn bedoeld om je eraan te houden. Het is als een hangbrug over een kloof. Vanaf het ene bruggenhoofd werpt de overheid een lijn naar de onderdanen aan de overkant. Daar moet hij goed terecht komen en vastgepakt worden; anders is het een slag in de lucht. Pas wanneer het klikt, kan vanuit wederzijds aftasten en vertrouwen een stevige oversteek gevlochten worden die de nodige veerkracht heeft om in wisselende omstandigheden begaanbaar te blijven.

Dit moeilijke samenspel van hier en overkant, van ideaal en werkelijkheid omringt ons aan alle kanten.

- Bezorgde ouders die hun kinderen aansporen om op school hun best te doen om het diploma te halen, en de kinderen die geen zin hebben in een diploma waar ze toch niet mee aan de slag kunnen.
- De voetbalcoach die na de verloren wedstrijd klaagt dat zijn spelers zich niet aan de afspraak gehouden hebben, en de tegenpartij die je op het verkeerde been zet en je het nakijken geeft.
- De generaal die zijn manschappen voortstuwt naar de overwinning en een bermbom of een sluipschutter die dat plan in de war stuurt.
- De regering die alle werklozen van de straat wil hebben en maar geen zinvolle banen weet te verzinnen.
- President Obama die graag wil dat burgers onbewapend zijn en het wild-west-bloed dat voortdurend wordt opgefokt door de eindeloze reeks geweldfilms.
- Klimaatconferenties die proefballonnetjes de wereld in sturen die door het tomeloos consumptiegedrag van de rijken doorgeprik worden.
- Theologen die domme dogma's blijven handhaven die door weldenkende gelovigen worden weggelachen.
- Bisschoppen die de biecht weer promoten en ouders die hun kinderen niet willen laten bederven door dwaze schuldgevoelens waarmee de vorige generaties werden opgezadeld.

Wensdroom en werkelijkheid. Dat lijntje mag niet breken!

in zijn studie meteen en tot in details onderschreven moeten worden. Maar pas wanneer wij deze studies onbevangen tot ons laten komen, kunnen die vruchtbaar materiaal zijn om de begrensdheden van onze eigen benaderingen beter te leren zien. De problematieken in de christelijke wereld zijn groter dan de miniatuurdiscussies in ons eigen landje. ●

Mitri Raheb: **'Geloven onder bezetting - Een Palestijnse theologie van verzet en hoop'** – Met een inleiding van Erik Borgman (Boekencentrum, Zoetermeer, 2015), 120 blz., € 12,50.

*e waarden zullen het altijd  
onderdrukingsstrategieën en  
gen van de aardse machten.*

CO  
LU  
MN.



A&E

# de sproke van Adam & Eva

alle eeuwen door hebben talloze kunstenaars het bijbelse  
verhaal van het eerste mensenpaar in beeld gebracht  
ZIE OOK BLZ 4